

Kuvaus suomalaisen viittomakielen poijurakenteista

Karoliina Varsio
Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Kielten laitos
Suomalainen viittoma-
kieli
Joulukuu 2009

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistinen tiedekunta	Laitos Kielten laitos
Tekijä Karoliina Varsio	
Työn nimi Kuvaus suomalaisen viittomakielen poijurakenteista	
Oppiaine Suomalainen viittomakieli	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Joulukuu 2009	Sivumäärä 51 + 1
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani sellaista suomalaisen viittomakielen manuaalisen simultaanisuuden rakennetta, jossa ei-dominoiva käsi tuottaa viittoman ja jää paikoilleen dominoivan käden jatkaessa viittomista.</p> <p>Koska nämä ei-dominoivan käden paikalleen jäävät viittomat pitävät kohteen fyysisesti läsnä ja ohjaavat siten keskustelua, Scott Liddell kutsuu niitä <i>poijuiksi</i> (buoys). Hän on eritellyt ei-dominoivan käden muodon ja merkityksen perusteella neljä eri poijutyyppiä, jotka ovat <i>listapoijut</i>, <i>teemapoijut</i>, <i>fragmenttipoijut</i> ja <i>osoittavat poijut</i>. Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää löytyykö suomalaisesta viittomakielestä Liddellin kuvaamia poijuja. Lisäksi tutkielmassa kuvaillaan tutkimusaineistosta löytyneiden poijutyyppien muotoa ja merkitystä.</p> <p>Tutkielmani aineisto on noin tunnin mittainen viittomakielinen puhe. Puhe on natiivin viittomakielisen henkilön pitämä ja se on kuvattu alun perin muuhun kuin tutkimustarkoitukseen. Aineiston analysoinnissa on käytetty ELAN -ohjelmaa. Aineistosta löytyneet simultaaniset rakenteet on luokiteltu Liddellin poijutyyppien mukaisiin kategorioihin.</p> <p>Tutkimusaineistosta löytyi esiintymiä kaikista neljästä poijutyyppistä, (vaikkakaan aineistosta löytyneet ilmaisut eivät ole kaikkien poijutyyppien kohdalla yhtä selkeitä tyyppiensä edustajia kuin toiset). Kaikki aineistosta löytyneet fragmenttipoijut olivat syntyneet symmetrisistä kaksikäsisistä nominaaleista. Viittoman fonologisen jäänteiden ja fragmenttipoijun välinen raja vaikuttaa häilyvältä. Aineistosta löytyneet listapoijut noudattivat muodoltaan pitkälti Liddellin listapoijujen määritelmää. Listapoijuilla näyttäisi olevan kaksi osittain toisiinsa liittyvää tehtävää. Ensinnäkin niiden avulla voidaan lisätä tekstin koheesiota ja toisaalta ne mahdollistavat anaforien viittausten tekemisen. Aineistosta löytyi vain muutama osoittavaksi poijuksi ja teemapoijuksi tulkittavissa oleva poiju. Vähäisistä esiintymistä huolimatta aineisto tarjoaa kuitenkin vahvempia näyttöjä osoittavien poijujen kuin teemapoijujen olemassa olosta suomalaisessa viittomakielessä. Aineiston puitteissa kuva suomalaisen viittomakielen osoittavista poijuista ja teemapoijuista jää silti varsin suppeaksi.</p> <p>Kattavampaan aineistoon perustuvaa tutkimusta ei-dominoivan käden roolista suomalaisen viittomakielen simultaanisissa rakenteissa tarvitaan.</p>	
Asiasanat: viittomakieli, suomalainen viittomakieli, ei-dominoiva käsi, simultaanisuus, poiju	
Säilytyspaikka	
Muita tietoja	

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Faculty Faculty of Humanities	Department Department of Languages
Author Karoliina Varsio	
Title Description of the Buoys in the Finnish Sign Language	
Subject Finnish Sign Language	Level Master's thesis
Month and year December 2009	Number of pages 51 + 1
<p>Abstract</p> <p>This Master's thesis describes the non-dominant hand's role in manual simultaneous constructions in Finnish Sign Language (FinSL). The focus is on a construction where the non-dominant hand produces a sign and holds it in a stationary configuration while the dominant hand continues producing signs.</p> <p>Liddell (2003) calls those non-dominant hand signs <i>buoys</i>. Since buoys maintain in the signing space and are visual, they help guide the discourse and give a possibility to the signer to refer to entity they represent later. There are four different buoys; <i>list buoys</i>, <i>THEME buoys</i>, <i>fragment buoys</i> and <i>the POINTER buoys</i>. The aim on this Master's study is to observe if buoys described by Liddell are found in the FinSL. If buoys are found, the interest of this study is also to investigate their form and function in FinSL.</p> <p>The data for this study consist of a speech made by a native FinSL user. The speech lasts an hour and it was videotaped initially for other purposes. The simultaneous constructions found in the data were transcribed with ELAN and divided into groups according to categories of the buoys by Liddell (2003).</p> <p>The analysis shows that also FinSL exploits manual simultaneous constructions and uses non-dominant hand in various ways. All four categories of buoys were found in the data, though all constructions weren't as clear and obvious examples of the buoy as others. All fragment buoys found in the data were from the category of symmetric two-handed nominal signs. It seems that there isn't a clear border that distinguishes phonological preservation from fragment buoys. The forms of the list buoys found in the data didn't differ much from the Liddell's views of that buoy type. According to the data list buoys have two different functions. The first function relates to textual purposes and the other to the possibility to make anaphoric use of list buoys. Only a few POINTER and THEME buoys were found in the data. The small amount of those buoys and their unclear forms make it hard to say much about THEME and POINTER buoys in FinSL according to this data. However, it can be said that there are stronger examples of the existence of the POINTER buoy in FinSL than of the THEME buoy.</p> <p>To get inclusive understanding of the role of the non-dominant hand in the manual simultaneous constructions in FinSL more research is needed using larger and more versatile data.</p>	
Keywords: Sign Language, Finnish Sign Language, non-dominant hand, simultaneity, buoys	
Depository	
Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	4
2 MANUAALINEN SIMULTAANISUUS	6
2.1 Ei-dominoiva käsi	7
2.2 Manuaalinen simultaanisuus poijutyypin näkökulmasta	9
2.2.1 Fragmenttipoiju	10
2.2.2 Listapoijut	11
2.2.3 Osoittava poiju	13
2.2.4 Teemapoijut.....	14
2.2.5 Muita poijutyyppejä	15
3 POIJU SUOMALAISSA VIITTOMAKIELESSÄ	18
3.1 Aineisto ja sen käsittely	18
3.2 Poijutyypit aineistossa	20
3.2.1 Fragmenttipoijut aineistossa.....	21
3.2.2 Listapoijut aineistossa	26
3.2.2.1 Yhden kohteen mittainen lista.....	27
3.2.2.2 Kahden kohteen mittainen lista	30
3.2.2.3 Kolmen kohteen mittainen lista.....	32
3.2.3 Osoittavat poijut aineistossa.....	36
3.2.4 Teemapoiju vai ei?	40
4 POHDINTA.....	44
5 LOPUKSI	48
LÄHTEET	50

1 JOHDANTO

Päätös keskittyä pro gradu -tutkielmassani poijurakenteisiin suomalaisessa viittomakielessä syntyi opintojeni puolivaiheessa, kun amerikkalaisen viittomakielen tutkija Scott K. Liddell piti luentosarjan (13.–17.11.2006) viittomakielten morfologiasta ja syntaksista kognitiivisen kieliopin viitekehyksestä Jyväskylän yliopistolla. Luentosarja käsitteli muun muassa viittomakielten manuaalisia simultaanisia rakenteita tosin lähinnä amerikkalaisen viittomakielen näkökulmasta. Luentosarjalla paneuduttiin esimerkiksi rakenteeseen, jossa ei-dominoivan käden ojentuneisiin sormiin rakennetaan lista, johon dominoivalla kädellä paikannetaan erilaisia merkityksellisiä yksikköjä. Jäin luentosarjan jälkeen pohtimaan ei-dominoivan käden roolia manuaalisissa simultaanisissa rakenteissa ja päätin ryhtyä tarkastelemaan sitä poijujen näkökulmasta suomalaisen viittomakielen kohdalla pro gradu-tutkielmassani.

Viime vuosina ei-dominoivan käden roolia manuaalisissa simultaanisissa rakenteissa on tutkittu muun muassa amerikkalaisessa (Liddell 2003), ruotsalaisessa ja norjalaisessa viittomakielessä (Liddell, Vogt-Svendsen ja Bergman 2007). Tutkijat ovat löytäneet näistä viittomakielistä neljä samantapaista manuaalisissa simultaanisissa rakenteissa esiintyvää ei-dominoivan käden muotoa. He nimittävät näitä Liddellin (2003) käyttöönottamaa termistöä mukaillen poijuiksi (*buoys*)¹. Poijut on jaettu muotonsa ja merkityksensä mukaan *listapoijuihin* (list buoys), *teemapoijuihin* (THEME buoys), *fragmenttipoijuihin* (fragment buoys) ja *osoittaviin poijuihin* (the POINTER buoys). Näiden neljän poijutyypin lisäksi löytyy myös muita poijuiksi nimettyjä rakenteita, jotka esittelen tarkemmin tutkielmani teoriaosassa.

Suomalaisen viittomakielen kohdalla simultaanisuutta on käsitelty pääasiassa muihin kielen ilmiöihin liittyvän tutkimuksen ohessa. Rissanen (1985: 20) on tehnyt ensimmäisen kuvauksen suomalaisen viittomakielen rakenteesta ja todennut, että kerrosteisuus (ts. simultaanisuus) on ominaista myös suomalaiselle viittomakielelle. Viittoja voi muun muassa hyödyntää kahta manuaalista artikulaattoria ja ilmaista molemmilla samanaikaisesti itsenäisen viestin. Pimiä (1987; Rainò 2001) on kuvannut puolestaan viittoman manuaalisen osan kanssa samanaikaisesti tuotettujen suunliikkeiden merkityksiä suomalaisessa viitto-

¹ Olen ottanut käyttöön suomenkielisen käännösvastineen *poiju*. Myös poijutyypin suomenkieliset nimetykset ovat suoria käännöksiä alkuperäisistä englanninkielisistä käsitteistä.

makielessä. Takkinen (2008) on sivunnut simultaanisuutta käsitellessään suomalaisen viittomakielen kuvailevia verbejä. Simultaanisuuden käsittelystä huolimatta suomalaisesta viittomakielestä ei ole tehty vielä yhteen manuaalisen simultaanisuuden rakenteeseen poijuihin liittyvää tutkimusta. Tutkielmani tavoitteena on tuottaa jäsenneltyä tietoa tästä todennäköisesti suomalaisellekin viittomakielelle melko tyypillisestä kielen ilmiöstä. Tämä tutkielma jatkaa siis suomalaisen viittomakielen rakenteellisen simultaanisuuden tutkimista. Tutkielmassani kuvailen poijurakenteita suomalaisessa viittomakielessä aineistoni luomien mahdollisuuksien puitteissa. Olen muotoillut tutkielmani tutkimuskysymykset seuraavasti:

- 1) Löytyykö suomalaisesta viittomakielestä Liddellin (2003) esittelemiä pääpoiju tyyppiejä?
- 2) Jos löytyy, mitä voidaan sanoa niiden muodosta ja merkityksestä?

Tämä tutkimusraportti koostuu neljästä luvusta. Johdannon jälkeisessä luvussa luon katsauksen aiempiin tutkimuksiin, joita ei-dominoivan käden roolista simultaanisissa rakenteissa on tehty ja esittelen työni kannalta keskeisimpiä käsitteitä. Kolmannessa luvussa keskityn aineistooni. Kerron ensin aineiston keruusta ja sen käsittelystä. Tämän jälkeen esittelen aineistosta tekemiäni havaintoja ja teen niiden kautta kuvauksen poijujen muodosta ja merkityksestä suomalaisessa viittomakielessä. Neljäs luku on pohdintaluku, jossa pohdin tutkielman teon aikana heränneitä kysymyksiä ja esitän lopuksi myös aiheita mahdolliseen jatkotutkimukseen.

2 MANUAALINEN SIMULTAANISUUS

Simultaanisuus on tyypillistä kaikille viittomakielille ja sen ilmenemisestä on mainintoja myös suomalaisen viittomakielen tutkimuksessa. Voidaan sanoa, että suomalaisen viittomakielen tutkimus on viime vuosiin saakka keskittynytkin pääasiassa rakenteellisen simultaanisuuden kuvaamiseen, jolloin kielen sekventiaalisuus on jäänyt vähemmälle huomiolle (Jantunen 2008: 15–16). Simultaanisuuteen viitataan muun muassa suomalaisen viittomakielen peruskuvauksen (Rissanen 1985) yhteydessä. Viittomien mainitaan rakentuvan samanaikaisesti tuotettavista manuaalisista rakenneosista, joita ovat käsimuoto, paikka ja liike (Rissanen 1985: 19). Manuaalisen osan kanssa tuotetaan samanaikaisesti myös huulio, joka voi muun muassa erotella viittomien merkityksiä (Pimiä 1987: 34–35; Rainó 2001: 44–45). Simultaanisuus ilmenee myös lausetasolla. Negaatiota ja kysymyslauseita voidaan ilmaista manuaalisen osan kanssa simultaanisesti tuotetuilla ei-manuaalisilla elementeillä (Rissanen 1985: 20). Tällaisia elementtejä ovat muun muassa pään pudistus, kulmien kurtistus ja kohotus.

Manuaalisesta simultaanisuudesta on kyse silloin, kun molemmat kädet tuottavat samanaikaisesti erilliset kielelliset ilmaukset (Vermeerbergen, Leeson & Crasborn 2007: 2). Kaikkien tutkittujen viittomakielten manuaalisille simultaanisille rakenteille on yhteistä se, että molempien käsien tuottamat itsenäiset ilmaukset kuuluvat jollain tavalla samaan sisältöön. Ei ole mahdollista, että molemmat kädet tuottavat itsenäisiä toisistaan riippumattomia viestejä. (Miller 1994: 96–97.) Tämä pro gradu -tutkielma keskittyy käsittelemään yhtä ei-dominoivassa kädessä ilmenevää manuaalisen simultaanisuuden muotoa, poijua (vrt. Liddell 2003). Poijuja tarkastellaan semanttisella, pragmaattisella ja morfosyntaktisella tasolla.

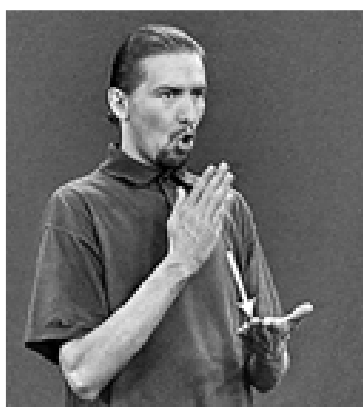
Tämän luvun aluksi esittelen lyhyesti manuaaliset artikulaattorit. Kerron luvun alussa myös Nilssonin (2007) näkemyksiä ei-dominoivan käden aktiivisuudesta. Nilsson (2007: 163–185) on tarkastellut ei-dominoivan käden tehtävää silloin, kun ei-dominoiva käsi ei ole mukana tuottamassa kaksikäätistä viittomaa. Nilsson esittää artikkelissaan, että ei-dominoivalla kädellä on merkityksensä myös silloin, kun sen ajatellaan olevan passiivinen. Tämä näkökulma luo pohjaa tämän tutkielman aiheen tarkastelulle. Luvun loppupuolella syvennyn tarkastelemaan ei-dominoivan käden roolia simultaanisissa rakenteissa Liddellin (2003) luoman jaottelun valossa. Esitän myös mainintoja muiden tutkijoiden näkemyksistä manuaalisesta simultaanisuudesta.

2.1 Ei-dominoiva käsi

Oikeakätinen viittoja viittoo yleensä yksikäätiset viittomat oikealla kädellä ja vasenkätinen vasemmalla kädellä. Oikeakätisen viittojan oikeaa kättä kutsutaan dominoivaksi kädeksi ja vasenta kättä ei-dominoivaksi kädeksi. Vastaavasti vasenkätisellä viittojalla vasen käsi on dominoiva käsi ja oikea käsi ei-dominoiva käsi. Termit aktiivinen ja passiivinen käsi viittaavat käsien rooliin toiminnallisesta näkökulmasta. Esimerkiksi kaksikäätisissä viittomissa sekä dominoiva että ei-dominoiva käsi voivat olla aktiivisia, tai toinen käsi voi olla passiivisempi kuin toinen (Battison 1978: 27).

Kuvio 1. Suomalaisen viittomakielen viittoma NYT, jossa ei-dominoiva käsi on osa symmetristä kaksikäätistä viittomaa. (*Suvi* artikkeli 180)

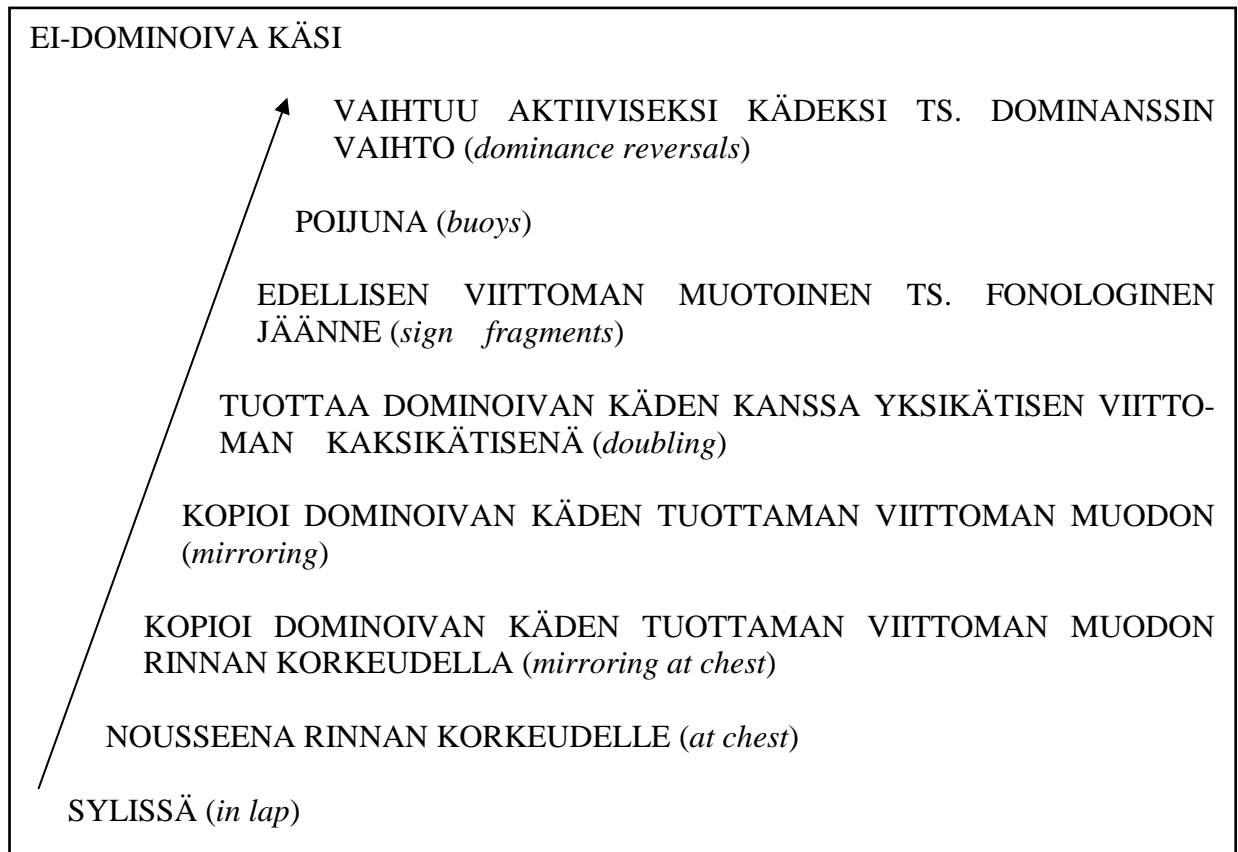
Kuvio 2. Suomalaisen viittomakielen viittoma OIKEA, jossa ei-dominoiva käsi toimii viittoman artikulaatiopaikkana. (*Suvi* artikkeli 84)

Ei-dominoivalla kädellä on kaksi pääasiallista tehtävää. Se voi olla osa kaksikäätistä viittomaa (kuvio 1) tai toimia viittoman artikulaatiopaikkana (kuvio 2). On tavanomaista, että ei-dominoiva käsi myös ennakoii seuraavaa kaksikäätistä viittomaa tai sen muodossa näkyy

jäänteitä edeltäneestä kaksikäteisestä viittomasta (Battison 1978: 28–29, 61). Viittoja voi myös tuottaa ei-dominoivalla kädellä omia itsenäisiä viittomia (vrt. Rissanen 1985: 20–21).

Battison (1978: 35) on esittänyt amerikkalaisen viittomakielen osalta dominanssiehdon, joka koskee kaksikäteisiä viittomia. Jos kaksikäteisessä viittomassa käsillä on erilaiset käsimuodot, toisen käden täytyy olla passiivinen ja passiivisen käden käsimuodon täytyy olla joku peruskäsimuodoista. Rissanen (1985: 77) toteaa, että dominanssiehto toteutuu myös suomalaisessa viittomakielessä. Hänen mukaansa peruskäsimuodot suomalaisessa viittomakielessä ovat S, B, 5, G ja C. Hyvin usein ei-dominoivan käden käsimuoto jäljittelee kuitenkin kaksikäteisissä viittomissa dominoivan käden käsimuotoa. Suomalaisen viittomakielen viittomien historiallista muutosta tutkittaessa on muun muassa huomattu, että saman käsimuodon kopioituminen molempiin käsiin liittyy myös viittomien historialliseen muutokseen (Jantunen 2003: 50–51).

Nilssonin (2007: 180–182) mukaan ei-dominoivan käden aktiivisuus voi olla erias-teista. Hän on kuvannut tätä vaihtelua jatkumolla (kuvio 3), jonka toisessa ääripäässä poh-jimmaisena ei-dominoiva käsi on lepoasennossa ja toisessa päässä ylimmäsenä ei-dominoiva käsi ottaa aktiivisen dominoivan käden roolin. Lepoasennossa oleva ei-dominoiva käsi ei osallistu lainkaan viestin tuottamiseen. Käsi on tällöin kokonaan laskeutunut ja se on täysin passiivinen. Nilsson (2007: 180) mukaan ei-dominoiva käsi on tällöin *sylissä* (in the lap). Siirryttäessä kohti jatkumon toista päätä ei-dominoivan käden aktiivisuus lisääntyy. Ei-dominoiva käsi voi esimerkiksi kopioida dominoivan käden käsimuodon tai siihen saattaa jäädä foneettisia jäänteitä edeltäneestä kaksikäteisestä viittomasta (Liddell & Johnson 1989: 253–254). Ei-dominoiva käsi saattaa muodostaa myös omia itsenäisiä viittomia. Jatkumon toisessa ääripäässä ovat tapaukset, joissa ei-dominoivan käsi ottaa aktiivisen käden roolin, jolloin kätisyys vaihtuu dominoivasta kädestä ei-dominoivaan käteen. Ruotsalaisen viittomakielen tutkimusaineistossa 90 prosentissa yksikäteisistä viittomista ei-dominoiva käsi oli aktiivisessa roolissa antaen vaikutelman kaksikäteisestä viittomasta. Ei-dominoivalla kädellä näyttäisi olevan semanttinen tehtävä myös silloin, kun se ei ole kaksikäteisen viittoman osa tai viittoman artikulaatiopaikka. (Nilsson 2007: 182–183.)

Kuvio 3. Ei-dominoivan käden aktiivisuus kuvattuna jatkumolla (Nilsson 2007).

2.2 Manuaalinen simultaanisuus poijutyyppien näkökulmasta

Ei-dominoiva käsi voi tuottaa itsenäisen ilmauksen ja jäädä paikoilleen dominoivan käden jatkaessa viittomista. Koska nämä ei-dominoivan käden paikalleen jäävät viittomat pitävät kohteen fyysisesti läsnä ja ohjaavat siten keskustelua, Liddell (2003: 223) kutsuu niitä poijuiksi (*buoys*). Hän on erotellut amerikkalaisen viittomakielen manuaalisista simultaanisista rakenteista neljä ei-dominoivassa kädessä ilmenevää poijutyyppiä, jotka ovat *listapoijut* (*list buoys*), *teemapoijut* (*THEME buoys*), *fragmenttipoijut* (*fragment buoys*) ja *osoittavat poijut* (*POINTER buoys*). Näiden poijutyyppien lisäksi kirjallisuudesta on löydettävissä mainintoja ainakin kahdesta muusta ei-dominoivan käden rakenteesta, joista käytetään poijunimitystä. Liddell (2003: 263) käyttää kuvailevan verbin ei-dominoivassa kädessä näkyvästä merkityksellisestä jäänteestä nimitystä *kuvaileva poiju* (*depicting buoy*). Vogt-Svendsen ja Bergman (2007: 218–235) ovat puolestaan löytäneet ruotsalaisesta ja norjalaisesta viittomakielestä oman poijutyyppin, jota he kutsuvat *osoitinpoijuksi* (*point buoys*).

Liddellin (2003) näkemys poijuista on kattavin yhtenäinen kuvaus ei-dominoivan käden simultaanisesta käytöstä. Hän on määritellyt jokaisen poijutyyppin edustajat ja erotel-

lut ne omiksi ryhmikseen. Yhtenäisestä ja selkeästä esityksestä johtuen käytän Liddellin (2003) luokittelua tutkimusaineistoni havainnoinnin ja käsittelyn pohjana. Tarkastelen tässä tutkielmassani niitä poijutyyppejä, joita on tutkittu useamman viittomakielen kohdalla (vrt. Liddell 2003; Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman 2007; Nilsson 2007). Tällöin kuvailevat poijut ja osoitinpoijut jäävät tarkasteluni ulkopuolelle.

Ennen Liddellin poijukategorioita myös muut tutkijat ovat tarkastelleet manuaalisia simultaanisia rakenteita tutkimuksissaan. Muun muassa tanskalaista viittomakieltä tutkinut Engberg-Pedersen (1994) ja quebeciläistä viittomakieltä tutkineet Miller (1994) sekä Pinsonneault ja Lelièvre (1994) ovat keskittyneet tarkastelemaan manuaalisia simultaanisia rakenteita. Esittelen lyhyesti heidän havaintojaan seuraavissa alaluvuissa. Yksittäisiä mainintoja manuaalisista simultaanisista rakenteista löytyy myös ennen heidän tutkimuksiaan. Esimerkiksi amerikkalaisen viittomakielen tutkija Friedman (1975) on esitellyt syntaksin tutkimuksensa yhteydessä manuaalisia simultaanisia rakenteita, joihin luon myös lyhyen katsauksen.

2.2.1 Fragmenttipoiju

On tyypillistä, että ei-dominoivassa kädessä saattaa näkyä fonologinen jäännös edeltäneestä kaksikäteisestä viittomasta. Tällöin ei-dominoiva käsi muistuttaa muodoltaan (käsimuodoltaan, orientaatioltaan ja paikaltaan) edellisen kaksikäteisen viittoman muotoa, vaikka dominoiva käsi on jatkanut jo seuraavan yksikäteisen viittoman tuottamista. Liddell (2003) käyttää näiden merkityksellisten fonologisten jänteiden kaltaisista viittomista nimitystä *fragmenttipoiju*. Liddell (2003: 248–249) selittää fragmenttipoijun ja viittoman jäänteestä eroa siten, että fragmenttipoijun kohdalla viittoja huomioi ei-dominoivassa kädessä näkyvän viittoman jäänteen esimerkiksi suuntaamalla siihen osoituksen tai katseen, jolloin jäänteestä muodostuu fragmenttipoiju. Ruotsalaisesta viittomakielestä löydettyihin fragmenttipoijuihin ei liittynyt aina osoitusta, eikä niihin suunnattu aina katsetta (Nilsson 2007: 170). Myös quebeciläisen viittomakielen lauseista on löydetty rakenteita, joissa ei-dominoiva käsi säilyttää edellisen kaksikäteisen viittoman muodon ja dominoiva käsi jatkaa viittomista (Miller 1994: 97–102).

Fragmenttipoijulla ei ole määrättyä fonologista muotoa kuten muilla poijuilla, sillä niiden muoto riippuu siitä, minkä viittoman jäänteestä ne ovat syntyneet (Liddell 2003: 249). Kaikki Nilssonin (2007: 170) tarkastelemat ruotsalaisen viittomakielen fragmentti-

poijut olivat syntyneet symmetrisistä kaksikäteisistä viittomista. Fragmenttipoijuksi muotoutuneen viittoman merkitys on korostuneempi verrattuna siihen, että viittoma olisi kadonnut seuraavan viittoman tieltä, kuten yleensä tapahtuu (Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman 2007: 209).

Fragmenttipoiju voi toimia kaksikäteisen viittoman artikulaatiopaikkana. Fragmenttipoiju voi myös hävitä seuraavien viittomien ajaksi ja tulla myöhemmin esiin uudelleen. Tällöin viittomaa, jonka jäänteestä fragmenttipoiju syntyi, ei välttämättä viitota enää uudelleen. (Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman 2007: 209–211.) Fragmenttipoijun tehtävänä on viestittää vastaanottajalle kuka tai mikä on käynnissä olevan keskustelun aihe (Nilssonin 2007: 168).

2.2.2 Listapoijut

Liddell (2003: 221) toteaa, että *listapoijut* muistuttavat muodoltaan numeraaleja YKSI, KAKSI, KOLME, NELJÄ ja VIIISI. Listapoijut eroavat numeraaleista kuitenkin seuraavilla tavoilla. Listapoijut tuotetaan ei-dominoivalla kädellä, kun taas numeraalit tuotetaan pääasiassa dominoivalla kädellä. Listapoijujen artikulaatiopaikka on alempana kuin numeraalien, jotka tuotetaan olkapään kohdalla neutraalitullassa. Listapoijut ja numeraalit eroavat fonologisesti myös käden orientaation suhteen. Numeraaleissa dominoivan käden sormet osoittavat ylöspäin, kun listapoijussa käsi on kääntynyt osoittamaan yläviistoon tai sivulle. Numeraalit ja listapoijut eroavat lisäksi semanttisesti ja pragmaattisesti. Koska numeraalit tuotetaan dominoivalla kädellä, ne korvautuvat yleensä seuraavaksi viitotulla viittomalla. Ei-dominoivalla kädellä viitotut listapoijut voivat puolestaan jäädä paikoilleen dominoivan käden jatkaessa viittomista. Numeraalit ilmaisevat numeerisia arvoja kun taas listapoijuilla ilmaistaan puolestaan tietynmittaisia ”listoja” asioista (Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman 2007: 191).

Listapoijuissa jokainen ojentunut ei-dominoivan käden sormi saa sille annetun merkityksen. Listapoiju voidaan luoda kerralla, jonka jälkeen jokaiselle ojennetulle ei-dominoivan käden sormelle annetaan merkitys koskettamalla sormeaa. Tällä tavalla luotua listapoijuja kutsutaan *kiinteäksi listaksi* (single fixed-length list)². Listapoiju voidaan luoda

² Vermeerbergen & Demey (2007:263) käyttävät kerralla luoduista listoista käsitettä *staattinen lista* (static list).

myös sekventiaalisesti (sequentially built list), jolloin se rakentuu osista viittomisen edessä. *Sekventiaalisesti luodussa listassa* sormet ojentuvat vuorotellen ja saavat merkityksen ennen seuraavan sormen ojentumista (Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman 2007: 192–200). Ei-dominoivan käden sormenpäihin rakennetut listat on jaettavissa kahteen ryhmään myös niiden semanttiikan perusteella. Pinsonneaultin ja Lelièvren (1994: 164–165) mukaan ei-dominoivan käden sormenpäihin luodut listat voivat olla joko suljettuja tai avoimia. *Suljetut listat* eroavat *avoimista listoista* siinä, että niiden pituus on jollain tavalla määritelty tai listan merkitys on konkreettinen. Viittoja voi muodostaa suljetun listan esimerkiksi siten, että hän viittooo ennen luettelon muodostamista viittoman NELJÄ. Tällä viittoja kertoo, että tulossa on neljän kohteen mittainen luettelo. Suljettujen listojen avulla viittoja erottelee kohteita toisistaan. Ne kohteet, jotka paikannetaan luetteloon muodostavat yhden ryhmän ja toisen ryhmän muodostavat ne kohteet, jotka jäävät luettelon ulkopuolelle. Kohteiden muodostaessa niin sanotun avoimen listan, sormenpäälueuettelon funktio jää epäselväksi. Avoin lista syntyy esimerkiksi silloin, kun viittoja viittooo epämääräistä lukumäärää ilmaisevan viittoman (kuten MUUTAMA) ennen sormenpäälueuettelon luomista. Tällaisissa tapauksissa luettelon tehtävä näyttäisi olevan muu kuin selvästi lingvistinen.

Liddellin (2003: 224) mukaan on mahdollista, että viittoja jättää poijun hetkellisesti pois tuottaessaan kaksikäätistä viittomaa, mutta palauttaa sen takaisin kaksikäätisen viittoman tuottamisen jälkeen. Liddellin, Vogt-Svendsenin & Bergmanin (2007: 194) kuvaavat esimerkin ruotsalaisesta viittomakielestä, jossa viittoja tuottaa kaksikäätisiä viittomia listapojusta huolimatta. Esimerkissä viittoja käyttää ei-dominoivaa listapojukättä kaksikäätisen viittoman artikulaatiopaikkana pitäen siis ei-dominoivassa kädessä listapojun mukaisen käsimuodon ja artikulaatiopaikan. Viittoja voi käyttää listapojua myös osana symmetristä kaksikäätistä viittomaa pudottamatta listapojua pois ja muuttamatta viittoman käsimuotoa dominoivan käden käsimuotoa vastaavaksi.

Ennen Liddellin listapojukäsitettä tutkijat ovat puhuneet vastaavasta ei-dominoivan käden rakenteesta erilaisilla nimityksillä. Pinsonneault ja Lelièvre (1994) toteavat, että viittojan on mahdollista rakentaa ei-dominoivan käden sormenpäihin luettelo (*finger tip enumeration*), johon dominoiva käsi tekee viittauksia. Miller (1994) käyttää puolestaan tästä ei-dominoivan käden rakenteesta nimitystä luettelomorfeemi (*enumeration morpheme*). Myös Liddell (1990) on käsitellyt vastaavaa manuaalisen simultaanisuuden rakennetta aiemmin ja puhunut tuolloin ei-dominoivan käden sormenpäistä, joille annetaan merkitys ja joihin on mahdollista suunnata viittomia.

Pinsonneault ja Lelièvre (1994: 159–179) ovat keskittyneet pohtimaan ei-dominoivan käden sormenpäihin tehtävän luettelon funktiota. Heidän mukaansa sormenpäihin tehtävällä luettelolla on kaksi pääasiallista tehtävää. Ensinnäkin se mahdollistaa anaforisten viittaus-ten tekemisen ja toisaalta sen tehtävänä on luoda visuaalisesti havaittava viittauskohde. Anaforisella viittauksella tarkoitetaan sitä, että paikannettuaan kohteen ei-dominoivan käden sormenpäähän, viittoja voi viitata kohteeseen koskettamalla tai suuntaamalla ei-dominoivan käden sormea kohti viittoman eikä hänen tarvitse viittoa koko kohdetta uudelleen. Anaforisia viittauksia on mahdollista tehdä tietyin rajoituksin. Jos viittaus tehdään vain yhteen ei-dominoivan käden sormenpäähän paikannettuun kohteeseen, kyseessä täytyy olla viimeisimmäksi paikannettu kohde. Mikäli viittoja haluaa viitata uudelleen ensimmäisiin paikantamiinsa kohteisiin, hänen tulee sekä esitellä kohde että paikantaa kohde sormeen uudelleen, ja tehdä viittaus vasta sitten. Anaforisen viittauksen tekemiseen vaikuttaa myös se, kuinka viittoja on paikantanut kohteen ei-dominoivan käden sormenpäihin. Mikäli kohteen paikka vaihtuu luetteloa muodostettaessa sormenpästä toiseen, lista ei salli enää anaforisen viittauksen tekemistä. Sormiin paikannettuihin kohteisiin ei voi tällöin enää viitata, sillä sekä viittojan että vastaanottajan on vaikea hahmottaa sitä, mikä kohde on paikannettu mihinkin ei-dominoivan käden sormeen. Jos viittoja haluaa viitata luetteloon paikantamiinsa kohteisiin myöhemmin, hänen tulee rakentaa luetteloa järjestelmällisesti edeten sormenpästä järjestyksessä seuraavaan sormenpäähän. (Pinsonneault ja Lelièvre 1994: 159–170.)

2.2.3 Osoittava poiju

Osoittava poiju on muodoltaan osoituksen näköinen. Siinä ei-dominoiva G-käsimuotoinen käsi osoittaa joko neutraaltilaa tai dominoivaa kättä. Amerikkalaisessa viittomakielessä osoittavan poijun orientaatioissa kämmen on suunnattu alas eikä sivulle. Tämä on ensimmäinen piirre, joka erottaa sen pronominaalisesta osoituksesta. Toinen erottava tekijä näkyy osoittavan poijun käytössä. Pronominaalisia osoituksia ei voi tuottaa ja jättää paikalleen samaan aikaan muiden viittomien kanssa, kuten osoittavan poijun voi. (Liddell 2003: 255.)

Osoittava poiju eroaa merkitykseltään muista poijuista siinä, että se ei kannakaan kukaanlaista lisämerkitystä. Ei-dominoivan käden ojentuneen sormen tehtävänä on vain osoittaa keskustelussa esiin tulleita asioita. Osoittava poiju eroaa muista poijuista myös

siinä, että sitä kohti ei voi suunnata muita viittomia (Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman 2007: 212.) Osoittavan poijun tehtävänä on olla huomion kiinnittäjä ja suunnata näin vastaanottajan huomio kohti dominoivaa kättä. (Nilsson 2007: 172.) Myös Friedman (1975: 953–954) on todennut, että viittoja voi korostaa viestiään hyödyntämällä käsien simulaanisuutta. Tämä tehdään esimerkiksi siten, että ei-dominoiva käsi osoittaa dominoivan käden tuottamaa viittomaa.

Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman (2007: 212–214) löysivät amerikkalaisesta, norjalaisesta ja ruotsalaisesta viittomakielestä useita esimerkkejä osoittavasta poijusta. Näissä viittomakielissä osoittavat poijut olivat muodoltaan hyvin yhdenmukaisia. Sekä amerikkalaisessa, ruotsalaisessa että norjalaisessa viittomakielessä osoittava poiju pysyi paikoillaan usean dominoivalla kädellä tuotettavan viittoman ajan. Kuten muutkin poijut, myös osoittava poiju voi toimia osana kaksikäätistä viittomaa (Liddell 2003: 260). Nilssonin (2007: 172) ruotsalaisen viittomakielen aineistosta löytyi esimerkki, jossa osoittava poiju toimi myös viittoman artikulaatiopaikkana.

2.2.4 Teemapoijut

Teemapoijun tehtävänä on muistuttaa vastaanottajaa meneillään olevasta puheenaiheesta (Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman 2007: 206). Teemapoiju tuotetaan ei-dominoivalla kädellä, jossa ojentunut etusormi osoittaa pystysuoraan ylöspäin. Teemapoijua voidaan käyttää kahdella tavalla. Ensinnäkin se voidaan tuottaa ja jättää neutraalitilaan sellaiseen kohtaan, johon viittoja on aiemmin paikantanut keskustelun kannalta olennaisen asian. Tällöin teemapoiju korostaa keskustelun teemaa, jonka viittoja on aiemmin paikantanut tähän kohtaan tilaa. On myös mahdollista, että viittoja tuottaa dominoivalla kädellä viittomia ja suuntaa ne ei-dominoivan käden teemapoijua kohti. Nämä dominoivan käden viittomat liittyvät siihen teemaan, jota ei-dominoivan käden teemapoiju edustaa. (Liddell 2003: 242–247.)

Ruotsalaisen viittomakielen teemapoijujen olemassaolosta on ristiriitaisia tulkintoja. Nilsson (2007: 172–174) on löytänyt tutkimuksissaan teemapoijuja ruotsalaisesta viittomakielestä. Liddellin, Vogt-Svendsenin ja Bergmanin (2007: 205) havainnot ruotsalaisen viittomakielen teemapoijuista ovat puolestaan vasta alustavia. Norjalaisesta viittomakielestä teemapoijuja on havaittu tähän mennessä vain nuorten kielestä (Liddell, Vogt-Svendsen ja Bergman 2007: 205).

Teemapoiju voi hävitä viittojan viittoessa kaksikästä viittomaa, mutta palata takaisin seuraavan viittoman kohdalla. On myös mahdollista, että samaan aiheeseen viittaava teemapoiju palaa takaisin pitkänkin ajan kuluttua. (Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman 2007: 207–208.) Nilssonin (2007: 173) ruotsalaisen viittomakielen aineistossa teemapoiju tuli takaisin paikalleen viiden minuutin viittomisen jälkeen, kun teemapojun ilmentämä aihe nousi uudestaan keskustelussa esille.

Teemapoiju voi toimia ainakin amerikkalaisessa ja norjalaisessa viittomakielessä kaksikäsen viittoman osana, yleensä viittoman artikulaatiopaikkana. Tällöin ei-dominoivan käden käsimuoto pysyy teemapojun muodon mukaisena, vaikka käsi muuten mukailee kaksikäsen viittoman osaa. (Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman 2007: 207–208.) Ruotsalaisesta viittomakielestä tehtyjen havaintojen mukaan teemapoiju ei voi olla mukana tuottamassa kaksikästä viittomaa, vaan se katoaa aina kaksikäsen viittoman tieltä (Nilssonin 2007: 174).

Ei-dominoivan käden tuottamia simultaanisia osoituksia ja niiden funktioita on pohdittu ennen Liddellin poijukategorioita. Friedmanin (1975: 953–955) mukaan tällaiset osoitukset saavat erilaisia semanttisia ja syntaktisia merkityksiä. Esimerkiksi ei-dominoivan käden osoitus samaan aikaan dominoivan käden tuottaman nominaalilausekkeen kanssa, viittaa usein nominaalin sijaintiin. Vastaavasti ei-dominoivan käden tuottama samanaikainen osoitus verbilausekkeen kanssa viittaisi teon tapahtumapaikkaan. Ei-dominoivan käden tuottaman samanaikaisen osoituksen tehtävänä on pitää yllä lokatiivista, ajallista tai pronominaalista viittausta, dominoivan käden viittoessa siihen liittyviä kommentteja. Vastavia simultaanisuuden muotoja on löytynyt myös quebeciläisestä viittomakielestä. Ei-dominoivalla kädellä tuotettu osoitus, jolloin dominoiva käsi jatkaa samaan aikaan viittomista on yleisin quebeciläisen viittomakielen manuaalisen simultaanisuuden rakenne (Miller 1994: 97–102).

2.2.5 Muita poijutyyppejä

Kaikille poijutyypeille on yhteistä se, että ne tekevät kohteen visuaaliseksi jättämällä ei-dominoivan käden (poijukäden) viittomatilaan. Tällä perusteella on määritelty edellä esiteltujen poijutyyppeiden lisäksi ainakin kaksi muuta poijutyyppeä. Nämä poijutyypit ovat osoitinpoijut ja kuvailevat poijut.

Vogt-Svendsen ja Bergman (2007: 217–218) ovat löytäneet norjalaisesta ja ruotsalaisesta viittomakielestä poijutyypin, jota he kutsuvat *osoitinpoijuksi* (point buoy). Osoitinpoiju eroaa aiemmin esitetyistä poijutyypeistä siinä, että osoitinpoiju ei edusta eikä osoita mitään kohdetta. Sen avulla ainoastaan havainnollistetaan asioiden suhteita ajassa ja tilassa. Viittoja voi kuvata tarinaansa liittyvää aikaa osoitinpoijun avulla siten, että hän rakentaa osoitinpoijun ympärille aikalinjan, johon suhteessa dominoiva käsi liikkuu. Aikalinja voi kulkea ei-dominoivan käden vasemmalta puolelta oikealle puolelle tai viittojan kehosta eteenpäin. Ruotsalaisen viittomakielen esimerkissä viittoja kuvaa lentoreittejä osoitinpoijun avulla. Viittoja jättää osoitinpoijun paikkaan, josta eri lentoreitit lähtevät ja näyttää dominoivalla kädellä kyseisestä paikasta eri suuntaan lähteviä lentoreittejä. (Vogt-Svendsen & Bergman 2007: 218–232.)

Norjalaisesta ja ruotsalaisesta viittomakielestä löytyi kaksi erilaista osoitinpoijua, jotka näyttävät molemmissa kielissä yhdenmukaisilta niin muodoltaan kuin merkitykseltään. Toisessa osoitinpoijutyypissä ei-dominoiva käsi on G-käsimuodossa ja toisessa tyypissä käsi on B-käsimuodossa. G-käsimuotoinen osoitinpoijusormi voi olla hieman taipunut riippuen ranteen asennosta. (Vogt-Svendsen & Bergman 2007: 217–218.) Osoitinpoiju voi tippua pois kaksikätesen viittoman ajaksi ja palata takaisin sen tuottamisen jälkeen. Osoitinpoiju voi toimia myös kaksikätesen viittoman artikulaatiopaikkana, joskaan se ei ole tyypillistä. (Vogt-Svendsen & Bergman 2007: 232–233.)

Liddell (2003: 263) käsittelee poijuista puhuessaan myös ilmauksia, joissa kuvailevat verbit³ hyödyntävät manuaalista simultaanisuutta. Näissä ilmauksissa viittoja tuottaa kahta kättä hyödyntävän kuvailevan verbin, ja jättää ei-dominoivan käden paikoilleen dominoivan käden jatkaessa viittomista. Liddell (2003: 263) nimittää tällaisia merkitystä kantavia ei-dominoivassa kädessä näkyviä kuvailevan verbin jäänteitä *kuvaileviksi poijuiksi* (depicting buoys). Engberg-Pedersen (1994: 80–81) on tutkinut vastaavia simultaanisia rakenteita tanskalaisen viittomakielen kohdalla. Hän määrittelee kahden monimorfeemisen viittoman samanaikaisen tuottamisen simultaanisuuden keskeisimmäksi tyyppiä ”central” type). Näiden keskeisten simultaanisten rakenteiden tehtävänä on ilmentää kahden tai useamman referentin välistä lokatiivista suhdetta. Takkinen (2008: 30) lisää, että simultaanisuuden

3 Kuvailevilla verbeillä tarkoitetaan viittomia, joiden käsimuoto viittaa esimerkiksi kohteen käsittelyyn tai sen ulkomuotoon, liike kohteen olemassaoloon, liikkumiseen tai ominaisuuteen ja paikka kohteen avaruudelliseen sijaintiin (Takkinen 2008: 24–28). Kuvailevista verbeistä käytetyt nimitykset vaihtelevat tutkijoiden kesken. Muun muassa Liddell (2003) ja Takkinen (2008) käyttävät näistä viittomista nimitystä kuvailevat verbit. Engberg-Pedersen (1994: 80) viittaa samoihin viittomiin käsitteellä monimorfeemiset viittomat. Jantunen (2008: 98–99) käyttää kyseisistä viittomista käsitettä *tyypin 3 verbaalit*, jotka hän on jakanut kahteen alaluokkaan.

tehtävänä on myös kuvata kohteiden suhteen muuttumista viittoman kuvaaman ajanjakson aikana.

Engberg-Pedersen (1994: 81–85) toteaa, että keskeisten rakenteiden lisäksi on nähtävissä simultaanisia rakenteita, joita hän nimittää ei-keskeisiksi (”noncentral” type). Nämä ei-keskeiset simultaaniset rakenteet muodostuvat silloin kun ei-dominoiva käsi tuottaa monimorfeemisen viittoman ja dominoiva käsi samanaikaisesti kiinteän viittoman. Ei-keskeisissä simultaanisissa rakenteissa dominoiva käsi tuottaa huomioita ei-dominoivan käden ilmentämästä kohteesta. Näiden rakenteiden simultaanisuus johtuu siitä, että käsien tuottama informaatio on semanttisesti sidoksissa toisiinsa. Simultaanisuus johtuu myös pyrkimyksestä havainnolliseen ja ymmärrettävään ilmaisuun. Ei-dominoiva käsi muistuttaa vastaanottajalle, mistä keskustellaan ja mihin dominoivan käden tuottamat kommentit liittyvät. Myös Miller (1994: 102–103) mainitsee käsien rooleista ja tehtävistä simultaanisissa rakenteissa. Ei-dominoivan käden tehtävänä on hänen mukaansa ylläpitää taustatietoa (background information), kun taas dominoivan käden tuottama informaatio on viestissä etualalla (foreground information). Dominoivan käden tuottama informaatio on se, mikä keskustelussa on kyseisellä hetkellä keskeistä.

Rissanen (1998: 99–100) kuvaama ilmaisu suomalaisella viittomakielellä viittotusta Kaunotar ja Hirviö -tarinasta toimii esimerkkinä Engberg-Pedersenin mainitsemista ei-keskeisistä simultaanisista rakenteista. Rissanen (1998: 99–100) esittelee ilmauksen käsitellessään suomalaisen viittomakielen klassifikaattoreita ja mainitsee, että klassifikaattorit voidaan tuottaa sekä dominoivalla että ei-dominoivalla kädellä. Hän toteaa, että usein dominoiva käsi tuottaa ilmauksen teeman ja ei-dominoiva käsi teemaan kuuluvaa taustatietoa. Kaunotar ja hirviö -tarinan esimerkissä ei-dominoivan käden ojentuneet sormet kuvaavat kauppiaan tyttöjä, joita dominoivan käden edustama isä suukottaa hyvästiksi. SUUDELLA-viittoman muodossa oleva dominoiva käsi koskettaa vuorotellen ei-dominoivan käden sormenpäitä. Ottaessaan kantaa suomalaisen viittomakielen verbaalityyppeihin⁴ Jantunen (2008: 98–99) määrittelee kolme verbaalityyppiä, joista tyyppin 2 verbaalit sisältävät elementin ja osoittavat konkreettisesti kohdettaan. Rissanen kuvaamassa esimerkissä ei-dominoivassa kädessä näkyvä klassifikaattori ilmentää kauppiaan tyttäriä, johon dominoiva käsi suuntaa tyyppin 2 verbaalin SUUDELLA. Tässä esimerkissä kohde (tyttären) on konkreettisesti läsnä ei-dominoivassa kädessä, johon SUUDELLA verbaali suunnataan.

⁴ Toistaiseksi suomalaisen viittomakielen viittomiston tutkimuksessa on osoitettu, että se jakautuu kahteen pääsanaluokkaan nominaaleihin ja verbaaleihin (Rissanen 1985, 1998). Käytän tässä tutkimuksessa tähän näkemykseen pohjaavaa käsitteistöä.

Tässäkin rakenteessa simultaanisuus johtuu pyrkimyksestä havainnolliseen ja ymmärrettävään ilmaisuun. Ei-dominoivan käden paikallaan pysyvät ojentuneet sormet muistuttavat vastaanottajalle, mihin dominoivan käden tuottama viittoma liittyy.

3 POIJU SUOMALAISESSA VIITTOMAKIELESSÄ

Olen tarkastellut suomalaisen viittomakielen aineistoani poijujen näkökulmasta ja tehnyt havaintoja aineistosta löytyneiden poijujen muodosta ja merkityksestä. Tässä luvussa kerromme ensin (3.1.) aineistostani ja sen käsittelystä. Tämän jälkeen (3.2) hahmottelen eri poijutyyppejä muotoa ja käyttöä.

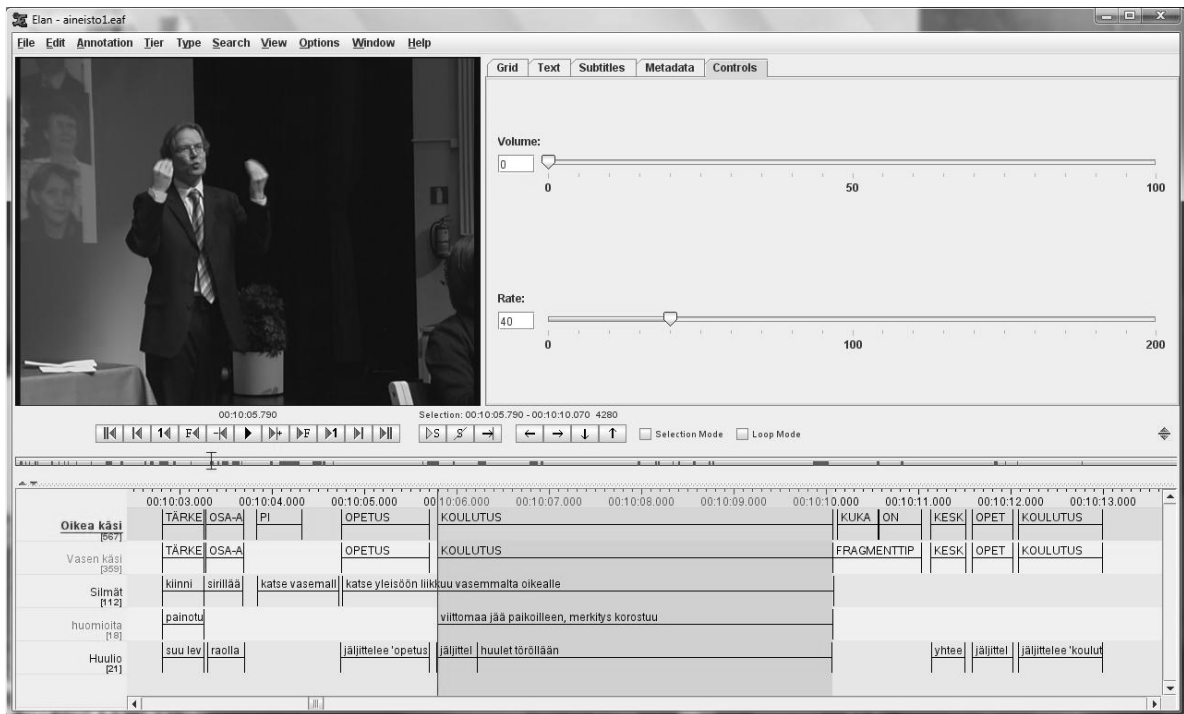
3.1 Aineisto ja sen käsittely

Tutkimukseni aineisto muodostuu noin tunnin mittaisesta viittomakielisestä puheesta. Puhe on esimiehen pitämä puhe henkilöstölle, johon kuuluu sekä suomenkielisiä että viittomakielisiä työntekijöitä. Työntekijöistä suurin osa on puhujalle ennestään tuttuja. Tilaisuus on luonteeltaan melko vapaamuotoinen. Kun yleisö kommentoi puheen aihepiirejä viittojalle ja viittoja reagoi kommentteihin, puheen teksti muistuttaa rekisteriltään enemmän keskustelua kuin virallista strukturoitua puhetta. Puhe on kuvattu vuonna 2007 ja se on tallennettu alun perin muuhun kuin tutkimustarkoitukseen.

Muuhun kuin tutkimustarkoitukseen kuvattu puhe toi analysoinnille haasteita. Puheen taltioinnissa ei ollut otettu huomioon kaikkia niitä seikkoja, joihin tutkimusmateriaalin kuvauksessa olisi kiinnitetty huomiota. Niinpä paikoitellen viittojen käsiä ja kasvoja ei näy kunnolla johtuen kameran sijainnista, viittojen liikkumisesta ja huonosta valaistuksesta. Toisaalta autenttisuudessa kuvattu teksti näyttää kielen luonnollisessa muodossaan eikä tutkija tai tutkimustilanne ole päässyt vaikuttamaan siihen millään tavalla.

Aineisto on analysoitu ELAN -ohjelmalla (EUDICO Linguistic Annotator). ELAN on videomateriaalin annotointiin Hollannissa MPI:n psykolingvistiikan laitoksella (Max Planck Institute, MPI) kehitetty ohjelma, joka on vapaasti käytettävissä ja ladattavissa internetistä. ELANin avulla on mahdollista tarkastella videomateriaalia hidastettuna ja tarvittaessa hyvinkin yksityiskohtaisesti. Videokuva liikkuu tietokoneen näytöllä omassa ruudussaan, jonka alapuolella kulkee aikajana. Videokuvan ja aikajanan lisäksi samaan näkymään on mahdollista luoda allekkain rivejä, joille voi esimerkiksi kirjata molempia artiku-

laattoreita ja muita tarvittavia elementtejä (kuten pään ja kulmien asentoja, kasvojen ilmeitä sekä silmien ja huulion liikkeitä) koskevat huomiot (kuvio 4). Suomenkieliselle käännökselle, videosta heränneille kommenteille ja viittomien glosseille on mahdollista varata myös omat rivit. ELANilla aineistosta tehdyt annotoinnit linkittyvät videokuvaan, jolloin viitottua tekstiä ja siitä tehtyjä annotointeja tarkastellaan samassa tahdissa.

Kuvio 4. Esimerkinäkymä ELANista

Katsoin aineiston ensin useaan kertaan, jotta sain käsityksen siitä mitä asioita ja millaisia kielen rakenteita puhe piti sisällään. Kirjoitin samanaikaisesti huomioita aineistosta ja merkitsin muistiin missä kohtaa tekstiä havaitsin kirjallisuuden kuvaamia poijutyyppejä. Tämän jälkeen siirsin videon ELANIin. Ryhdyin ensin glossaamaan aineistoa eli kirjoittamaan lähimmät viittomien merkitystä vastaavat suomenkieliset sanat niihin kohtiin, joissa olin huomannut ei-dominoivan käden olevan aktiivinen. En ottanut huomioon rakenteita, joissa ei-dominoivan käden aktiivisuus johtui kaksikäisestä viittomasta. Jätin tarkastelun ulkopuolelle myös viittomien fonologiset jäänteet ja ei-dominoivan käden tuottamat pronominaaliset ja deiktiset osoitukset. Raja näiden ilmiöiden ja poijujen välillä ei ollut kuitenkaan yksiselitteinen. Palaan tähän problematiikkaan aineistoni tarkastelussa luvuissa 3.2.1, 3.2.3 ja 3.2.4.

Annotoin tekstimassaa varsinaisen poijurakenteen sisältämän ilmaisun lisäksi sekä ilmaisua ennen että sen jälkeen. Kirjasin ELANIin glossien lisäksi huomioita muun muassa

viittojan katseesta ja kulmien asennoista. Kirjoitin samanaikaisesti tekstitiedostoon muita muistiinpanoja poijurakenteista. Kun olin annotoinut poijut koko aineiston osalta, ryhdyin luokittelemaan havaitsemiani poijuja Liddellin (2003) luokittelun mukaisesti eri poijuryhmiin.

Kuten jo mainitsin poijutyypin luokittelu ja niiden erottaminen toisistaan ja muista poijujen muotoa muistuttavista viittomista ei ollut ongelmattonta. Toisten poijutyypin tunnistaminen oli helpompaa kuin toisten. Fragmenttipojujen tunnistamista vaikeutti rajan vetäminen siihen, milloin kyseessä on edeltäneen kaksikätesen viittoman fonologinen jäänte, seuraavan kaksikätesen viittoman ennakointi tai varsinainen merkitystä kantava fragmenttipoiju. Päädyin luokittelemaan fragmenttipoijuiksi tapaukset, joissa ei-dominoiva käsi säilyttää täysin viittoman muodon ja pitää sitä korostuneesti paikallaan dominoivan käden jatkaessa viittomista. Fragmenttipojun ja fonologisen jäänteen erottamista toisistaan helpotti se, että viittoja suuntasi toisinaan katseensa tai osoituksen ei-dominoivan käden jäänteeseen, jolloin tulkitsin jäänteen fragmenttipoijuksi. Listapojut erottuivat muista poijutyypeistä muotonsa ja käyttötapansa puolesta selkeimmin. Teema- ja osoittavaa poijua oli haasteellista erottaa toisistaan sekä muutamassa tapauksessa lepoasennossa olevasta ei-dominoivasta kädestä. Ojentuneen G-käsimuotoisen ei-dominoivan käden merkitys ei siis ollut aina yksiselitteinen. Poissuljin kaikista poijutyypeistä tapaukset, joissa ei-dominoivan käden intensiteetti katosi ja viittoman artikulaatiopaikka muuttui.

3.2 Poijutyypit aineistossa

Keskityn tarkastelemaan tutkielmassani ei-dominoivan käden roolia suomalaisen viittomaikielen manuaalisissa simultaanisissa rakenteissa yhteensä 32 esimerkkitaupauksen avulla. Aineistostani poimitut esimerkkitaupaukset sisältävät ilmauksia kaikista neljästä poijutyypistä; fragmenttipoijuista, listapoijuista, osoittavista poijuista ja teemapoijuista. Taulukosta 1 on nähtävissä eri poijutyypin jakautuminen aineistossani. Listapojurakenteita oli aineistossani selkeästi eniten. Osoittavien poijujen ja teemapojujen vähäinen lukumäärä puolestaan herättää pohtimaan näiden poijutyypin olemassaoloa aineistossa. Aineiston kaikista esimerkeistä on todettavissa, että toiset ilmaukset olivat selvempiä kategoriensa edustajia kuin toiset. Käsittelen jokaisesta poijutyypistä tekemiäni havaintoja seuraavassa ja tuon esille aineistosta löytyneisiin poijurakenteisiin liittyvää problematiikkaa. Havainnollistan huomioitani aineistosta poimituilla esimerkeillä.

Poijutyyppi	Esiintymiä aineistossa
Fragmenttipoiju	5
Listapoijut	23
Osoittavat poijut	2
Teemapoijut	2
Yhteensä	32

Taulukko 1. Erilaisten poijutyyppeiden lukumäärä tutkimusaineistossa

Aineistoa esitellessäni otan käyttööni notaatiotavan, jolla listapoijuja on kirjattu (vrt. Liddell 2003). Merkinnällä YKSI-LISTA viitataan listapoijuun, jossa yksi ei-dominoivan käden sormi on ojentunut. KAKSI-LISTA viittaa puolestaan rakenteeseen, jossa kaksi ei-dominoivan käden sormeaa on ojentunut ja niin edelleen. Olen käyttänyt esimerkkien glossauksessa yksinkertaista glossaustapaa ja merkinnyt ilmauksista ainostaan käsien tuottamat viittomat. Tämä tapa ei tuo esille viittomakielisten ilmausten kaikkia ulottuvuuksia. Olen kuitenkin päätenyt tähän aineiston esitystapaan, sillä olen halunnut esitellä aineistoa glossien sijasta aineistosta irrotettujen kuvien avulla. Toisaalta still-kuvakaan ei tee täyttä oikeutta viittomakielisille ilmauksille, sillä niissä ei näy muun muassa viittomiin olennaisesti kuuluvat liikkeet. Ylemmällä glossirivillä näkyy dominoivan käden tuottamat viittomat ja alemmalla rivillä ei-dominoivan käden tuottamat viittomat. Kaksikäätisten viittomien glossien edessä käytän merkintää mk (molemmat kädet), jolla viitataan siihen, että viittoman tuottamiseen osallistuvat sekä dominoiva että ei-dominoiva käsi. Listapoijujesimerkkien glossauksissa käytän merkintätapaa, jossa ojentuneeseen etusormeen viitataan merkinnällä S1 (sormi 1), keskisormeen S2 ja nimettömään S3. Muut työssä käytetyt glossauskonventionot on nähtävissä liitteessä 1.

3.2.1 Fragmenttipoijut aineistossa

Aineistosta löytyi viisi fragmenttipoijua. Fragmenttipoijuilla ei ole yhteistä fonologista muotoa, sillä ne ovat muodostuneet eri viittomien merkityksen saaneista fonologisista jäänteistä. Kuitenkin yhteistä kaikille fragmenttipoijurakenteille on se, että niissä dominoiva käsi toimii suhteessa ei-dominoivaan käteen, jolloin dominoivan käden viittomat liittyvät ei-dominoivan käden fragmenttipoijuun. Aineistoni kaikki fragmenttipoijut ovat syntyneet symmetristen kaksikäätisten viittomien merkityksen saaneista fonologisista jäänteistä.

Liddell (2003: 248–249) toteaa, että fragmenttipoiju eroaa viittoman fonologisesta jäänteestä siten, että viittoja suuntaa huomionsa fragmenttipoijuun. Liddellin (ibid.) kuvaamis-

sa esimerkeissä tämä tapahtuu niin, että viittoja suuntaa katseensa ja osoituksen kohti fragmenttipojua. Aineistossani kuitenkin ainoastaan yhteen fragmenttipoijuun suunnattiin osoitus ja katse. Katseen ja osoituksen puuttumisesta huolimatta olen kirjannut aineistostani neljä muuta rakennetta fragmenttipoijuiksi. Olen katsonut nämä jäänteet fragmenttipoijuiksi kahdella perusteella. Ensinnäkin semanttisesta näkökulmasta tarkasteltuna näissä ilmaisuissa ei-dominoivassa kädessä näkyvä viittoman jäännös on saanut merkityksen. Toiseksi viittoman jäännös ei laske alaspäin viittomatilassa, vaan ei-dominoiva käsi säilyttää fragmenttipoijun ajan intensiteettinsä ja käsi näyttää selvästi aktiiviselta. Neljässä esimerkissäni ei-dominoivassa kädessä näkyvää viittoman jäännöstä on siis korostettu muuten kuin katseella ja osoituksella. Tulkintaani tukee ruotsalaisesta viittomakielestä tehdyt havainnot, joiden mukaan merkityksen saaneisiin viittoman jäänteisiin ei liittynyt aina osoitusta eikä niihin suunnattu aina katsetta (ks. Nilsson 2007: 170).

Kaikki aineistosta löydetty fragmenttipoijut olivat syntyneet nominaalien jäänteinä. Vielä ei kuitenkaan osata sanoa, onko olemassa rajoituksia sen suhteen mistä viittomista fragmenttipoijut voivat syntyä (Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman 2007: 209). Esittelen seuraavaksi aineiston fragmenttipoijuja kahden esimerkin avulla. Ensin esittelen viittomasta KOULUTUS syntyneen fragmenttipoijun, jonka jälkeen käsittelen viittomasta VERKOSTO muodostunutta fragmenttipoijuja. Näissä esimerkeissä esiintyy piirteitä kaikista aineistoni viidestä fragmenttipoijusta.

Esimerkissä 1 näkyy viittoman KOULUTUS jäänteinä syntynyt fragmenttipoiju. Viittoja käy läpi työpaikan eri työtehtäviä, ja pyytää työntekijöitä nostamaan kätensä oman työtehtävänsä kohdalla. Viittoja on kertonut, että työpaikan yksi tärkeimmistä tehtävistä liittyy opetukseen ja koulutukseen.

ESIMERKKI 1. Fragmenttipoiju suomalaisen viittomakielen viittomasta KOULUTUS

Käännös: ”Kuka keskittyy työssään opetukseen ja koulutukseen?”

Viittoa jättää symmetrisestä kaksikäteisestä viittomasta KOULUTUS ei-dominoivan käden paikalleen ja jatkaa dominoivalla kädellä viittomista. Dominoiva käsi tuottaa viittomat KUKA ja OLLA, jonka jälkeen ei-dominoiva käsi osallistuu dominoivan käden kanssa kaksikäteisen viittoman KESKITYÄ tuottamiseen ja fragmenttipoiju katoaa. Viittoa ei palaa enää käsittelemään koulutusaihetta eikä tämä fragmenttipoiju palaa myöhemmin viittomailaan.

Viittoa ei suunnannut katsettaan eikä osoitusta ei-dominoivan käden poijuun. Tästä huolimatta tulkitsen KOULUTUS-viittoman jäänteeksi fragmenttipoijuksi. Ei-dominoiva käsi ei laskenut viittomatilassa eikä käden intensiteetti kadonnut dominoivan käden jatkaessa viittomista. Viittoa korosti fragmenttipoijun pohjana näkyvän viittoman KOULUTUS merkitystä myös toisella tavalla. Viittoa piti KOULUTUS-viittomaa jähmettyneenä paikallaan noin neljä sekuntia ennen fragmenttipoijun luomista. Katson, että tämä vahvisti viittoman merkitystä. Viittoman merkitys korostui entisestään, kun KOULUTUS-viittoman jäänteestä muodostui fragmenttipoiju. Viittoa käsitteli puheen tässä kohdassa työpaikan erilaisia työtehtäviä. Fragmenttipoijun avulla viittoa korosti koulutukseen liittyvää työtehtävää ja kysyi kuka keskittyy työssään nimenomaan koulutukseen.

Myöhemmin aineistosta löytyy vastaavanlainen esimerkki fragmenttipoijusta. Tämä fragmenttipoiju löytyy puheen kohdasta, jossa viittoa muistelee opiskeluaikansa ja kertoo kuinka suhtautuminen kuurojen opiskeluun on muuttunut. Fragmenttipoijun pohjana olleen viittoman MUUTOS merkitys viittaa muutokseen, joka oli tapahtunut dominoivan käden viittomassa opetusministeriössä. Viittoa tuottaa symmetrisen kaksikäteisen viittoman MUUTOS ja pitää sen viittomatilassa noin neljän sekunnin ajan. Dominoiva käsi jatkaa viittomista ja samanaikaisesti ei-dominoivan käden MUUTOS-viittoman osa pysyy paikallaan.

laan muodostaen näin fragmenttipoijun. Dominoiva käsi tuottaa kaksi viittomaa OS-4 ja OPETUSMINISTERIÖ. Kädet toimivat yhteistyössä täydentäen toistensa tuottamaa ilmaisuja. Fragmenttipoiju jää pois ennen kaksikäristä viittomaa NOSTAA-KÄDET-ILMAAN.

Tämänkään fragmenttipoijun kohdalla viittoja ei suunnannut katsetta, osoitusta eikä koskettanut ei-dominoivan käden fragmenttipoijua. Tulkiten MUUTOS-viittoman jäänteiden kuitenkin fragmenttipoijuksi, sillä ei-dominoiva käsi säilyttää intensiteettinsä dominoivan käden jatkaessa viittomista. Lisäksi viittoja piti kättä paikoillaan noin neljän sekunnin ajan ennen fragmenttipoijun syntymistä, kuten tapahtui myös edellä esitellyn KOULUTUS-viittoman kohdalla.

Symmetrisestä kaksikäisestä viittomasta VERKOSTO syntynyt fragmenttipoiju näkyy esimerkissä 2. Viittoja käsittelee puheessaan tässä kohtaa verkostojohdantamista. Hän selittää aluksi, mistä verkostojohdantamisesta on kyse ja kertoo keskustelevalansa tulevien kuukausien aikana työpaikalla tarkemmin verkostojohdantamisesta ja siitä kuinka se toimii.

ESIMERKKI 2. Fragmenttipoiju suomalaisen viittomakielen viittomasta VERKOSTO

mk:VERKOSTO OS-FRAGMENTTIPOIJU OS-2
FRAGMENTTIPOIJU -----

TULLA-OSAKSI-VERKOSTOA mk:AVATA-VERKOSTO

Käännös: ”[Kuinka hallitaan ja työstetään] verkostoa, jonka te kaikki muodostatte?”

Esimerkissä 2 viittoja tuottaa viittoman VERKOSTO. Viittojan pää on painunut hieman alaspäin, joten silmien liikkeitä on vaikea erottaa. Näyttää kuitenkin siltä, että viittoja on suunnannut katseen käsiinsä. Kun VERKOSTO on tuotettu, dominoiva käsi suuntaa osoituksen ei-dominoivaan käteen, jossa näkyy VERKOSTO-viittoman jäännös. Viittojan katse on suunnattuna ei-dominoivaan käteen. Osoituksen, katseen sekä artikulaatiopaikan ja käden intensiteetin säilyttämisen perusteella katson, että VERKOSTO-viittoman jäänteestä on muodostunut fragmenttipoiju ei-dominoivaan käteen. Osoituksen jälkeen viittojan katse nousee kädestä ja suuntautuu yleisöön, sitä viittaavaan osoituksen ajaksi. Tämän jälkeen katse palaa fragmenttipoijuun, joka pysyy paikallaan dominoivan käden tuottaman neljän viittoman ajan. Fragmenttipoiju tippuu, kun molemmat kädet osallistuvat kaksikäisen viittoman tuottamiseen.

Tämä on aineiston ainoa fragmenttipoiju, jossa viittoja suuntaa osoituksen ja koskettaa poijsu dominoivalla kädellä. Lisäksi merkille pantavaa on se, että viittoja katsoo fragmenttipoijsu lähes koko se olemassaolon ajan. Viittojan katse nousee fragmenttipoijsu ainoastaan vastaanottajiin suunnatun osoituksen aikana ja palaa takaisin siihen heti osoituksen jälkeen. Osoituksen ja katseen kohdistaminen fragmenttipoijsuun tekee selväksi sen, että verkosto on keskustelun sen hetkinen pääteema. Nilsson (2007: 170) toteaa, että katseen suuntaaminen fragmenttipoijsuun riippuu siitä, kenen näkökulmasta asiaa kerrotaan. Kun viittoja kertoo tarinaa omasta näkökulmastaan, hän suuntaa katseen fragmenttipoijsuun. Tämä saattaisi selittää eron siihen miksi VERKOSTO-viittomasta syntyneen fragmenttipoijsuun kohdalla viittoja suuntasi katseensa fragmenttipoijsuun ja KOULUTUS-viittomasta syntyneen fragmenttipoijsuun kohdalla tätä ei tapahtunut.

VERKOSTO-viittomasta luodaan uusi fragmenttipoiju noin viiden minuutin kuluttua. Vaikka aiemmin esiteltyyn teemaan palataan uudelleen, fragmenttipoiju ei nouse neutraalitalaan suoraan, vaan sitä edeltää VERKOSTO-viittoman perusmuoto. Toisella esiintymiskerrallaan fragmenttipoiju pysyy paikallaan kahden dominoivan käden viittoman PÄÄOMA ja TIETOTALITO ajan. Tämän toisen VERKOSTO-viittomasta muodostuneen fragmenttipoijsuun aikana viittoja ei kosketa fragmenttipoijsu eikä suuntaa siihen osoitusta eikä katsetta. TIETOTALITO-viittoman jälkeen dominoiva ja ei-dominoiva käsi tuottavat yhdessä kaksikäisen viittoman YLLÄTTÄVÄ, jolloin fragmenttipoiju tippuu pois eikä nouse enää uudelleen esille.

3.2.2 Listapojjut aineistossa

Aineistosta löytyi kaksikymmentäkolme yksittäistä listapojjua. Listapojjut muodostivat kokonaisuuksia, jolloin erillisiä listapojjurakenteita oli kymmenen kappaletta. Liddell (2003: 223) mainitsee, että listapojjun käsimuoto vastaa vastaavan numeraalin käsimuotoa. Tällöin esimerkiksi YKSI-LISTA on käsimuodoltaan numeraalin YKSI kaltainen. Aineistostani löytyy poikkeuksia tähän perusoletukseen, sillä yhden kohteen mittainen lista tuotettiin aineistossani kahdella eri käsimuodolla. Osassa tapauksista ojentuneena oli ei-dominoivan käden peukalo ja osassa etusormi (kuvio 5). Näistä varianteista etusormella tuotettu YKSI-LISTA-etusormi vastaa suomalaisen viittomakielen numeraalia YKSI. Ei-dominoivan käden peukalosta alkavia listapojjuja oli aineistossani yhdeksän kappaletta ja etusormesta alkavia listapojjuja oli neljätoista kappaletta. Myös KAKSI-LISTAN tuottaminen vaihteli niin, että ojentuneena olivat joko peukalo ja etusormi tai etu- ja keskisormi.

Kuvio 5. Suomalaisen viittomakielen YKSI-LISTA, ja sen kaksi eri käsimuotoa ja orientatiota

Listapojjun rakentuminen eteni aineistossani samoilla periaatteilla riippumatta siitä mistä sormesta listan luominen alkoi. Peukalosta alkavissa listapojjussa viittoja paikansi ensimmäisen kohteen ei-dominoivan käden ojentuneeseen peukaloon, jonka jälkeen seuraava kohde paikannettiin ojentuneeseen etusormeen ja listaa jatkettiin samaan tapaan siirtyen aina järjestyksessä seuraavaan ojentuneeseen sormeen. Aineistoni listapojjut luotiin yhtä lukuun ottamatta sekventiaalisesti. Pääsääntöisesti viittoja siis rakensi listapojjuja kohde kerrallaan viittomisen edetessä. Aineistossani listapojjujen kosketuksessa oli variaatiota. Viittoja saattoi koskettaa ojentunutta ei-dominoivan käden sormenpäättä ennen ja/ tai jälkeen kohteen nimeämisen. Aineistossa oli myös rakenteita, joissa listapojjua ei kosketettu lainkaan.

Aineiston listapoijut tuotettiin kahdella erilaisella orientaatiolla (kuvio 5). Peukalosta alkavissa listapoijuissa ei-dominoivan käden peukalo osoitti kohtisuoraan ylös ja kämmen viittojan kehoon päin, jolloin viittojan koko ei-dominoiva käsi oli koukistunut kyynärpäältä. Listapoijujen artikulaatiopaikka oli viittojan rinnan korkeudella neutraalitulassa. Etusormesta alkavien listapoijujen kohdalla ei-dominoivan käden orientaatio vaihteli. Suurimassa osassa ojentuneet sormet osoittivat yläviistoon siten, että viittojan kämmen oli suunnattu viittojan kehoon päin. Kolmen aineistoni listapoijun kohdalla ojentunut etusormi osoitti kuitenkin pikemmin sivulle, jolloin käsi oli vaakasuorassa käden radiaalinen sivu ylöspäin. Amerikkalaisen, norjalaisen ja ruotsalaisen viittomakielen tutkimuksissa (vrt. Liddell 2003: 223; Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman 2007: 189; Nilsson 2007: 174) ei ole mainittu listapoijujen kahta erilaista orientaatiota. Toisaalta näissä tutkimuksissa listapoijujen orientaatiota ei määritellä kovin tiukasti. Käden sanotaan kääntyneen hieman sivulle ja olevan ei-vertikaalisessa asennossa.

Esittelen seuraavassa kolme esimerkkiä aineistoni kymmenestä listapoijurakenteesta. Näiden esimerkkien kautta pystyn kuvaamaan ja havainnollistamaan kaikkien aineistoni listapoijujen muotoa ja ominaispiirteitä kattavasti. Ensimmäinen esimerkki aineiston listapoijuista on YKSI-LISTA-etusormi, joka on tuotettu G-käsimuodolla. Toinen esimerkki on etu- ja keskisormella tuotettu KAKSI-LISTA. Kolmantena esimerkkinä on aineistoni pisin listapoiju eli KOLME-LISTA, joka muodostuu ojentuneista ei-dominoivan käden etu- ja keskisormesta sekä nimettömästä.

3.2.2.1 Yhden kohteen mittainen lista

Esimerkissä 3 on esitelty YKSI-LISTA, jossa ojentuneena on ei-dominoivan käden etusormi. Tässä esimerkissä listapoijukäden orientaatio on poikkeuksellinen eli sivusuuntainen. Ei-dominoiva käsi on laskenut rinnan korkeudelle, mikä on Liddellin (2003: 223) mukaan listapoijujen artikulaatiopaikan tyypillinen korkeus.

ESIMERKKI 3. Suomalaisen viittomakielen yhden kohteen sisältävä lista

mk:MUTTA

KOSKETUS-SI
YKSI-LISTA-etusormi

KUITENKIN

OS-I

KYSYÄ

MUUTAMA

KOSKETUS-SI

KUKA

VIITATA

VASTUU

mk:HOITAA

mk:LIITTO

mk:TALOUS

mk:ASIA

Käännös: ”... Mutta minulla olisi kuitenkin muutamia kysymyksiä. Ketkä ovat vastuussa liiton talous- asioista?”

Esimerkissä 3 näkyvä aineistoni YKSI-LISTA-etusormi liittyy tekstin kohtaan, jossa viittoja alkaa käydä läpi työpaikan erilaisia työtehtäviä. Viittoja kertoo tietävänsä, että työtehtävät ovat hyvin moninaiset. Hän toteaa, että häntä kiinnostavat seuraavat kysymykset, ja ensimmäisenä hän tiedustelee ketkä vastaavat työpaikan talousasioista. Ennen ensimmäisen kohteen paikantamista ei-dominoivan käden etusormeen viittoja kertoo, että hänellä on muutamia kysymyksiä, joita hän aikoo kysyä. Hän ei kuitenkaan tarkemmin määrittele montako kysymystä hänellä on. Tämä viittaa avoimeen sekventiaalisesti rakennettuun listaan.

Liddellin (2003: 224) mukaan tarkoitteen ja sormenpäähän luodun listapoijun kognitiivinen yhdistäminen tehdään koskettamalla kohteelle varattua sormenpäätä ja kuvailemalla kohde. Dominoiva käsi voi koskettaa ei-dominoivan käden sormenpäätä joko ennen kohteen kuvausta, kuvauksen jälkeen tai sekä ennen että jälkeen. Esimerkissä 3 viittoja kosketti YKSI-LISTAa sekä ennen että jälkeen kohteen esittelyyn.

Aineistostani löytyi kaksi sekventiaalisesti luotua listaa, joissa dominoiva käsi ei koskettanut lainkaan ei-dominoivan käden listapoijua. Kummassakaan tapauksessa viittoja ei suunnannut katsettaan ojentuneen ei-dominoivan käden sormenpäähän eikä koskettanut sitä. Toisaalta esimerkeissä ei-dominoivan käden muoto ja merkitys viittaavat siihen, että kyseessä olisi YKSI-LISTA. Vermeerbergen ja Demey (2007: 262–263) arvelevat, että listapoijujen luomistavan ja kosketusten välillä on yhteys. Staattisten listojen (ts. kiinteiden listojen) kohdalla sormenpään välitön koskettaminen joko ennen tai jälkeen kohteen nimeämisen näyttäisi olevan lähes pakollista, kun puolestaan sekventiaalinen lista voidaan luoda ilman dominoivan käden kosketusta ei-dominoivan käden sormenpäihin. Viittoja voi siis heidän mukaansa viittoja numeraaleja ei-dominoivalla kädellä ja luetella samanaikaisesti kohteita dominoivalla kädellä, ilman että kädet ovat kontaktissa toisiinsa. Vermeerbergen ja Demey (2007: 263) eivät ole täysin vakuuttuneita siitä, milloin ei-dominoiva käsi tuottaa numeraaleja ja milloin on kyse listapoijujen tuottamisesta. Tästä johtuen he eivät ole aina valmiita nimeämään ei-dominoivan käden luomia numeerisia luetteloita listapoijuiksi.

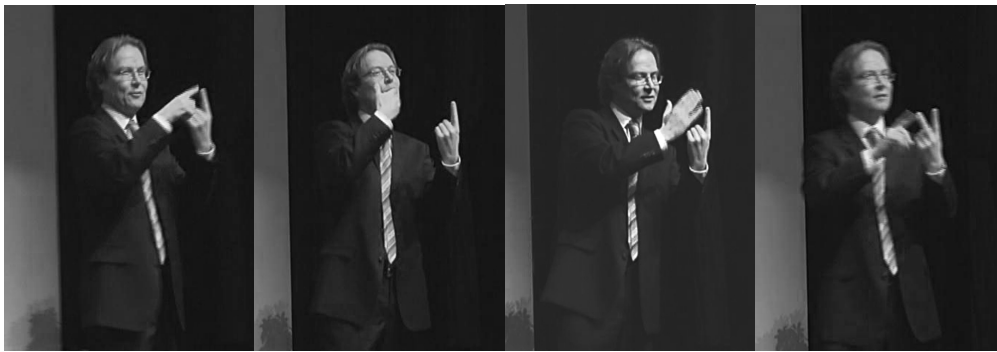
Mielenkiintoista esimerkin 3 listapoijurakenteessa on se, että viittoja ei paikanna toista kysymystä ei-dominoivan käden ojentuneeseen keskisormeen, vaan kertoo toisen kysymyksensä nostamatta listapoijua uudelleen esille. Viittoja näyttäisi vaihtavan asian käsittelytapaa ja jatkavan seuraavaan kysymykseen eri strategialla. Hän viittoaa viittomat TOINEN ja KYSYMYKSET, ja jatkaa asian käsittelyä näin toisella tavalla. Viittoja ei siis paikanna toista asiaa listapoijuun, vaikka ei-dominoivassa kädessä näkyvä YKSI-LISTA-

etusormi ja toteaminen, että hänellä on muutamia kysymyksiä, viittaisi siihen, että listaan paikannettaisiin myös toinen tarkoite.

3.2.2.2 Kahden kohteen mittainen lista

Seuraavassa (esimerkki 4) esittelen yhden aineistoni KAKSI-LISTAn. Viittoja kertoo, että suurin osa työpaikan työntekijöistä on keskenään tuttuja. Hän jatkaa toteamalla, että asialla on hyvät ja huonot puolensa.

ESIMERKKI 4. Suomalaisen viittomakielen kahden kohteen mittainen lista

KOSKETUS-S1 HYVÄ ASIA KOSKETUS-S2
YKSI-LISTA-etusormi----- KAKSI-LISTA---

EHKÄ AINA HYVÄ mk:EI

Käännös: ” [Se, että olemme toisillemme tuttuja] on toisaalta on hyvä asia. Toisaalta se ei ole ehkä aina hyvä asia.”

Viittoja luo KAKSI-LISTAn, johon hän varaa hyvälle asioille ei-dominoivan käden ojentuneen etusormen eli YKSI-LISTAn. Hän jatkaa paikantamalla huonot asiat ei-dominoivan käden ojentuneeseen keskisormeen, jolloin KAKSI-LISTA on valmis. Viittoja koskettaa dominoivalla kädellä ojentunutta listapoijusormea heti sormen ojentumisen jälkeen ja ker-

too sormenpäähän paikannetun asian merkityksen vasta kosketettuaan sormenpäätä. Molemmat ojentuneet ei-dominoivan käden sormet osoittavat pystysuoraan ylös. Ei-dominoiva listapoijukäsi pysyy molempien listapoijujen ajan viittojan hartioiden korkeudella.

Esimerkissä 4 esitetty KAKSI-LISTA on sekventiaalisesti rakennettu listapoiju. Viittoja rakensi listaa viittomisen edetessä sormi kerrallaan. YKSI-LISTA pysyi viittoma-tilassa kahden dominoivan käden tuottaman viittoman HYVÄ ja ASIA ajan. Viittoma ASIA on kaksikäsinen viittoma, ja esimerkissä 4 ei-dominoivan käden YKSI-LISTA toimii tämän viittoman artikulaatiopaikkana. ASIA-viittoman perusmuodossa dominoivan käden syrjä koskettaa kaksi kertaa ei-dominoivan käden B-käsimuotoista kättä (ks. *Suvi* artikkeli 85 ASIA). YKSI-LISTA tippuu pois ASIA viittoman jälkeen, kun viittoja luo ei-dominoivaan käteen KAKSI-LISTAn. KAKSI-LISTA pysyy viittomatilassa kolmen dominoivan käden tuottaman viittoman EHKÄ, AINA ja HYVÄ ajan. Viittoma EHKÄ (ks. *Suvi* artikkeli 709 EHKÄ) on kaksikäsinen viittoma, jossa molemmat G-käsimuotoiset kädet ovat aktiivisia. Viittomassa molemmat ranteet kiertyvät edestakaisin tuottaen vuoroliikkeen. Tässä KAKSI-LISTAssa (esimerkki 4) viittoja tuottaa EHKÄ-viittoman siten, että ei-dominoiva käsi säilyttää KAKSI-LISTAn mukaisen käsimuodon ja dominoivan käsi ottaa viittoman perusmuodon mukaisen G-käsimuodon. Artikulaatiopaikan ja liikkeen suhteen molemmat kädet noudattavat EHKÄ-viittoman perusmuotoa. KAKSI-LISTA jää pois pois kaksikäsinen EI-viittoman jälkeen eikä nouse viittomantilaan enää uudelleen.

Sen lisäksi, että esimerkin 4 KAKSI-LISTA on rakennettu sekventiaalisesti, se on merkitykseltään suljettu lista. Ennen ensimmäisen kohteen paikantamista ei-dominoivan käden etusormeen viittoja toteaa, että toistensa tuntemiseen liittyy eräs mielenkiintoinen asia. Tällä viittoja viittaa suljettuun listaan. Hän rajaa seuraavien käsiteltävien asioiden määrän, ja viittaa ERÄS-viittomalla siihen, että käsiteltäviä näkökulmia on yksi. Vaikka viittoja luo KAKSI-LISTAn, jonka siis sisältää kaksi eri asiaa (hyvät ja huonot puolet asiassa), voidaan semanttisesta näkökulmasta tarkasteltaessa ajatella, että kyse on kuitenkin yhdestä kokonaisuudesta. Usein esiteltäessä asiaan liittyvä huono puoli, esitellään samalla sen vastakkainen hyvä puoli. Merkitykseltään esimerkin 4 KAKSI-LISTA on suljettu lista.

Aineistoni perusteella sekventiaalisesti tuotetut listapoijut olivat avoimia, ja vastavasti kiinteät listapoijut olivat suljettuja. Käsitteillä avoin tai suljettu lista sekä kiinteä tai sekventiaalisesti tuotettu lista lähestytään listapoijujen rakentumista eri näkökulmista. Tarkastelemalla onko kyseessä avoin vai suljettu lista, kuvataan listapoijujen semanttista ja pragmaattista puolta eli niiden merkitystä ja käyttötarkoitusta. Suljetulla listalla erotellaan

asioita. Listaan kuuluvat kohteet muodostavat oman joukkonsa ja lista ulkopuolelle jäävät oman ryhmänsä. Pinsonneault ja Lelièvre (1994: 165) toteavat, että avointen listojen merkitys ei ole selkeästi kieliopillinen. Kiinteä ja sekventiaalinen lista -käsitteillä lähestyvät listapoijuja puolestaan morfosyntaktisesta ja pragmaattisesta näkökulmasta. Näillä käsitteillä viitataan siihen kuinka viittoja luo listapoijun. Tekeekö hän se kerralla vai vähitellen listapoiju kerrallaan. Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman (2007: 192–200) eivät ole kommentoineet, tuovatko nämä listojen eri rakentumistavat merkityseroja listapoijuille. Aineistoni perusteella näyttäisi, että näillä kahdella tavalla luodulla listapoijuilla olisi erilaiset tehtävät. Avomien sekventiaalisesti tuotettujen listojen merkitys näyttäisi liittyvän tekstikoheesioon. Niiden tehtävänä on selkeyttää ja sidostaa tekstiä. Suljetut kiinteät listat mahdollistavat puolestaan viittausten tekemisen ei-dominoivan käden listapoijuun.

3.2.2.3 Kolmen kohteen mittainen lista

Viimeisenä listapoijuuna esittelen aineistoni KOLME-LISTAN (esimerkki 5). Se esiintyy tekstin kohdassa, jossa viittoja pohtii kolme asiaa, jotka ovat seuranneet häntä toistuvasti opintojen ja työelämän saralla. Hän nimittää näitä asioita ”elämän punaisiksi langoiksi” ja paikantaa niistä jokaisen ei-dominoivan käden listapoijuun.

ESIMERKKI 5. Suomalaisen viittomakielen kolmen kohteen mittainen lista

KOSKETUS S1
YKSI-LISTA-etusormi

mk:VIITTOMAKIELI

KOSKETUS S1
YKSI-LISTA-etusormi

mk:OPISKELLA

SUUNTA
LANKA

mk:KOULUTUS

KOSKETUS S1 JA S2
KAKSI-LISTA

PUHEENJOHTAJA
KOLME-LISTA-----

MUU

AINA

SAMA

SUUNTA

UUELLEEN X 3

NÄMÄ-KOLME

TUTKIA

Käännös: ”Elämässäni on muutama punainen lanka. Yksi näistä on viittomakieli ja opintoniikin ovat liittyneet siihen. Toinen punainen lanka on koulutus. Kolmannen langan muodostavat puheenjohtajuus, muut [luottamustehtävät ja ihmisoikeusasiat]. Näiden kolmen punaisen langan parissa huomaan toimivani aina uudelleen. Tutkimuksen tekemisestäkin haaveilen, mutta loppuen lopuksi kuitenkin vähemmän. Sydän vie näiden kolmen punaisen langan luo, vaikka järki ohjaisikin tutkimuksen suuntaan. Rakastan kyllä tutkimusta,...”

Esimerkin 5 KOLME-LISTA rakentuu ei-dominoivan käden etusormesta alkaen. Viittoja nostaa ei-dominoivan käden etusormen pystyyn YKSI-LISTaksi ja koskettaa sitä. Listapoi-ju tippuu nimeämisen ajaksi, sillä viittoja käyttää kahta kättä viittoessaan VIITTOMAKIELI sen perusmuodon mukaisesti. YKSI-LISTA nousee tämän jälkeen viittomatilaan uudelleen, ja viittoja koskettaa ei-dominoivan käden etusormenpäätä toistamiseen. YKSI-LISTA tip-puu pois tämän jälkeen. Viittoja jatkaa kertomalla, että viittomakieli on liittynyt hänen elämäänsä toistuvasti opiskelun kautta. Tämän jälkeen viittoja nostaa viittomatilaan KAK-

SI-LISTAn ja koskettaa sitä. KAKSI-LISTA tippuu pois heti kosketuksen jälkeen, ja molemmat kädet osallistuvat viittoman KOULUTUS tuottamiseen. Tämän jälkeen viittoja koskettaa samanaikaisesti YKSI- ja KAKSI-LISTAA dominoivan käden etu- ja keskisormella. Tällä kosketuksella muistutetaan vastaanottajaa siitä, että listaan on paikannettu kaksi asiaa. Merkille pantavaa on, että kosketuksen jälkeen ei-dominoivassa kädessä on jo huomattavissa KOLME-LISTA, joka on muodostunut samaan aikaan, kun dominoiva käsi kertoo KOLME-LISTAAN kuuluvia asioita. Viittoja ei ole koskettanut ei-dominoivan käden nimeäntä eikä luonut siihen katsetta, mutta tästä huolimatta KOLME-LISTA on nähtävissä ei-dominoivassa kädessä. KOLME-LISTAsta näkyy siis vihje ennen sen varsinaista artikulointia. Vihje pysyy viittomatilassa kolmen dominoivan käden viittoman ajan. Viittoja viittoo seuraavaksi kolme kaksikäätistä viittomaa (TEHTÄVÄ, EDUNVALVONTA ja IHMISOIKEUS), joiden jälkeen KOLME-LISTA artikuloidaan varsinaisesti. Tässäkään kohtaa viittoja ei kuitenkaan kosketa nimetöntä, johon listan kolmannet asiat paikannetaan.

Esimerkin 5 listapoijut ovat suuntautuneet yläviistoon. Viittoja tuottaa YKSI- ja KAKSI-LISTAn sekä KOLME-LISTAn (ensimmäisen ilmenemissensä aikana) neutraalitulassa rinnan korkeudella. Kun kolmas asia on paikannettu listapoijuun ja KOLME-LISTA nousee uudelleen viittomatilaan, sen artikulaatiopaikka on hartian korkeudella. Tämä listapoijulle melko korkea artikulaatiopaikka voisi selittyä sillä, että samalla kun listapoijun sisältämät asiat otetaan uudelleen keskustelunaiheeksi, myös viittoman artikulaatiopaikka nostetaan. Näin viittoja korostaa sitä, että käsittelyssä on kolme asiaa, jotka liittyvät samaan kokonaisuuteen ”elämän punaisiin lankoihin”. Listapoijun tärkeydestä kertoo myös se, että KOLME-LISTA pysyy aktiivisena viittomatilassa kuudentoista dominoivan käden tuottaman viittoman ajan. Näihin kuuteentoista viittomaan sisältyy muun muassa viittoma TUTKIA (ks. *Suvi* artikkeli 855), joka perusmuodossaan tuotetaan kaksikäätisinä. Esimerkissä 5 viittoja tuottaa tämän viittoman kuitenkin yksikäätisinä, sillä ei-dominoiva käsi on varattuna KOLME-LISTALLE eikä viittoja ota listapoijua osaksi tätä kaksikäätistä viittomaa.

Kun viittoja pitää listapoijua viittomatilassa, siihen paikannetut asiat näkyvät visuaalisina. Viittoja viittaa KOLME-LISTAn sisältämiin asioihin suuntaamalla niihin viittomia (esimerkiksi viittomat UUELLEEN ja SUUNTA) kuten esimerkistä 5 näkyy. Viittoja myös käsittelee KOLME-LISTAn asioita yhtenä yksikkönä ja viittomatilan oikeaan reunaan paikannettuja asioita omana kokonaisuutenaan. Tämä viittaisi siihen, että KOLME-LISTA on suljettu listapoiju, sillä listaan paikannetut asiat muodostavat oman kokonaisuuden ja listapoijun ulkopuolelle jäävät asiat omansa. Listapoiju luotiin kuitenkin sekventiaalisesti eikä ennen sen rakentumista määritelty, minkä mittainen listapoiju on tulossa. Listapoijun muo-

to ja rakentuminen viittaa sekventiaaliseen avoimeen listaan, mutta listapoijun tarkastelu semanttisesta ja pragmaattisesta näkökulmasta viittaa suljettuun listaan. Tämä esimerkissä 5 näkyvä rakenne havainnollistaa sen, millaista kielen käyttö on luonnollisissa tilanteissa. Spontaanissa puhetilanteessa jokaista sanaa ei ole valikoitu ja suunniteltu. Esimerkin 5 kuvaaman ilmaisun kohdalla on mahdollista, että viittojalla on ollut mielessään nimenomaan kolme asiaa, jotka hän näkee elämänsä punaisina lankoina. Tästä huolimatta hän ei ennen listapoijun luomista määritellyt, että punaisia lankoja tulee olemaan kolme, vaan hän alkaa suoraan kertoa yksitellen mitä nämä tärkeät asiat ovat.

Aineistoni pisin listapoiju on esimerkissä 5 näkyvä KOLME-LISTA. Vaikka aineistostani ei löytynytäkään yli kolmen kohteen mittaisia listoja, todennäköisesti suomalaisessa viittomakielessäkin voidaan luoda listapoijuja yhdestä viidelle kohteelle⁵. Pinsonneault ja Lelièvre (1994: 167–168) ottavat artikkelissaan kantaa luettelon pituuteen. He toteavat quebeciläisen viittomakielen tutkimuksensa perusteella, että näyttäisi olevan mahdollista tehdä maksimissaan neljästä viiteen viittausta tilaan ja tässä tapauksessa ei-dominoivan käden sormenpäihin, jotta vastaanottaja pysyy mukana kohteiden lukumäärässä ja niiden sijainnissa. Mitä useampi kohde luodaan luetteloon, sitä vaikeampi vastaanottajan on yhdistää kohde ja siihen tehty viittaus oikein. Lisäksi mikäli kohteiden nimeämisen ja viittauksen välillä on pitkä väli, on todennäköisempää, että kohdetta ja sen ominaisuuksia ei enää muisteta. Vastaavalle tutkimukselle olisi suomalaisen viittomakielen kohdalla tarvetta. Jatkotutkimuksessa voitaisiin selvittää tarkemmin minkä mittainen luettelo on vielä mahdollinen suomalaisessa viittomakielessä ja millaisia viittausrajoituksia luettelolla on.

3.2.3 Osoittavat poijut aineistossa

Aineistosta löytyi kaksi manuaalista simultaanista rakennetta, jotka muistuttavat Liddellin (2003: 255) määritelmän mukaisesti muodoltaan ja merkitykseltään osoittavia poijuja. Ei-dominoivan käden tuottama osoittava poiju ohjaa vastaanottajan huomiota kohti keskustelun sen hetkistä teemaa. Tämä teema voi näkyä joko dominoivassa kädessä tai olla paikannettuna neutraalutilaan. Osoittava poiju ei itsessään kannata lisämerkitystä. Toisinaan on kuitenkin vaikea nähdä milloin osoitus kantaa lisämerkityksen ja milloin sen tehtävänä on vain ohjata vastaanottajan huomiota. Muutamissa rakenteissa osoittavat poijut muistuttavat pronominaalista osoitusta. Liddell (ibid.) kuitenkin erottelee nämä rakenteet toisistaan, sillä

⁵ Kiitos Päivi Mäntylälle, joka on tarjonnut minulle natiivin viittomakielisen henkilön näkökulman aineistoni analyysivaiheessa.

hänen mukaansa pronominaalista osoitusta ei voi tuottaa simultaanisesti. Analysoidessani aineistoa Liddellin kategorioiden mukaisesti olen noudattanut aineiston analyysissä myös tätä rakenteiden erottelua.

Aineistoni kaksi osoittavaa poijua ovat muodoltaan yhteneväisiä amerikkalaisen, norjalaisen ja ruotsalaisen viittomakielen osoittavien poijujen kanssa (ks. Liddell, Vogt-Svendsen ja Bergman 2007: 212–213). Molemmat osoittavat poijut on tuotettu G-käsimuodolla, ja molemmissa tapauksissa viittojan ei-dominoiva käsi oli kääntynyt siten, että kämmen osoitti alaspäin. Aineiston ensimmäisessä osoittavassa poijussa (esimerkki 6) ei-dominoiva käsi on suuntautunut kohti dominoivaa kättä sen tuottaessa viittomaa HÄN. Osoittavan poijun tehtävänä on alleviivata dominoivan käden tuottaman viittoman merkitystä. Toinen aineiston osoittava poiju puolestaan osoittaa ja koskettaa dominoivan käden viittomaa. Aineiston tässä kohdassa dominoivan käden tuottama viittoma on noussut keskustelun aiheeksi, jolloin ei-dominoivassa kädessä näkyvä osoittava poiju ohjaa vastaanottajan huomiota kohti dominoivaa kättä, ja siten keskustelun aihetta.

Esimerkin 6 osoittava poiju esiintyy puheen kohdassa, jossa viittoja puhuu palvelusta. Hän toteaa, että hyvässä palvelussa on olennaista huomioida palveluntarvitsijan tarpeet, jotta häntä pystytään palvelemaan kunnolla.

ESIMERKKI 6. Osoittava poiju suunnattuna dominoivan käden tuottamaan viittomaan HÄN

mk:OS-1

mk:KOHDATA

HÄN

OS-1

OSOITTAVA POIJU

Käännös: ”Kun koottaatte hänet (palveluntarvitsijan), osaatte palvelella juuri häntä.”

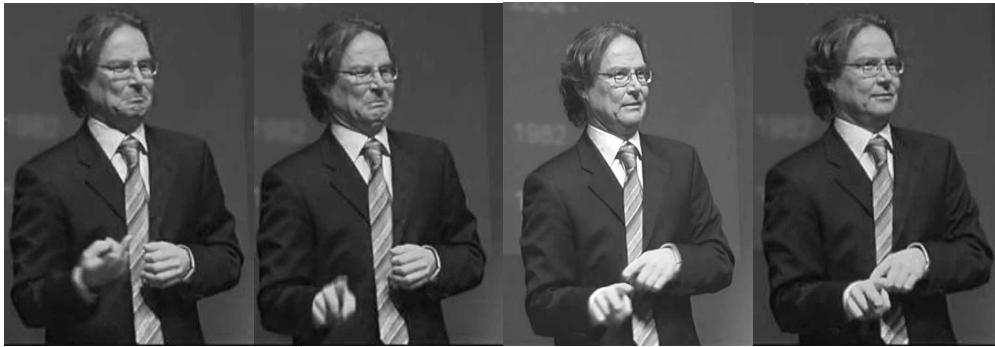
Viittoja tuottaa ensin ensimmäiseen persoonaan viittaavan viittoman (OS-1), tosin poikkeuksellisesti kaksikätesenä. Yksi keino korostaa yksittäisen viittoman merkitystä on tuottaa se kaksikätesenä (vrt. Battison 1978: 61). OS-1-viittoman aikana viittojan pää on painunut alas ja viittojan katse näyttäisi olevan suunnattuna omaa vartaloa kohti. Tämä jälkeen viittoja nostaa katseensa ja suuntaa sen oikealle tuottaen viittoman KOHDATA viittomatilan oikeassa reunassa. Viittoja on aiemmin paikantanut palveluntarvitsijan oikeaan reunaan, johon hän seuraavaksi suuntaa viittoman HÄN. Viittojan katse suuntautuu eteenpäin yleisöön. Samaan aikaan hieman koukistunut G-käsimuotoinen ei-dominoiva käsi osoittaa dominoivaa kättä, joka tuottaa viittomaa HÄN. Ei-dominoivassa kädessä näkyvä osoittava poiju pysyy paikallaan dominoivan käden tuottaman HÄN viittoman ajan. Viittoja jatkaa tuottamalla viittomat OS-1 (minä), PALVELLA ja OS-4 (palveluntarvitsija), joiden aikana viittojan katse on suunnattu oikealle, jonne palveluntarvitsija on paikannettu.

Tulkitsen ei-dominoivassa kädessä näkyvän G-käsimuotoisen viittoman kahdesta näkökulmasta tarkasteltuna osoittavaksi poijuksi. Ensinnäkin fonologiselta muodoltaan ei-dominoiva käsi mukaillee amerikkalaisen, norjalaisen ja ruotsalaisen viittomakielen osoittavien poijujen muotoa. Toiseksi tarkastellessaan osoittavan poijun semanttista roolia Liddell (2003: 260) toteaa, että osoittava poiju on elemäinen osoitus, jonka tarkoitus on kiinnittää vastaanottajan huomio kohti haluttua elementtiä. Esimerkissä 6 ei-dominoivan käden osoittavan poijun tehtävänä on suunnata vastaanottajan huomio kohti dominoivan käden tuottamaa viittomaa HÄN. Toisaalta osoittavan poijun muotoinen viittoma pysyy aktiivisena ainoastaan yhden dominoivan käden viittoman ajan, jolloin on huomioitava mahdollisuus, että ei-dominoivan käden osoittavana poijuna pidetty viittoma onkin edellisen kaksikätesen viittoman KOHDATA fonologinen jäännös.

Esimerkissä 7 on esitelty toinen aineistosta löytnyt osoittava poiju. Tämä ilmaisu löytyy aineiston kohdasta, jossa viittoja kertoo tarinaa lapsuudestaan. Kun viittojalla oli

lapsena vaikeuksia saada unen päästä kiinni, hän hiipi katsomaan aikuisten keskustelua, jota käytiin keittiössä pöydän ympärillä. Kun joku aikuisista huomasi, että hän oli oven suussa, aikuiset käyttivät tiettyä viittomaa ja vaihtoivat heti puheenaihetta. Nähtyään tuon viittoman pieni poika ymmärsi tullessa huomatuksi ja lähti pois ovelta.

ESIMERKKI 7. Osoittava poiju osoittaa ja koskettaa dominoivaa kättä

EI-SOVI-HÄNELLE

OSOITTAVA POIJU

kosketus

Käännös: ”Kun näin aikuisten viittovan EI-SOVI-HÄNELLE, tiesin, että aikuiset olivat vaihtaneet puheenaihettaan. Ei siinä muu auttanut kuin kävellä pois keittiön ovelta.”

Viittoja muistelee, että aikuiset käyttivät idiomista EI-SOVI-HÄNELLE-viittomaa ja vaihtoivat heti puheenaihetta, kun he huomasivat hänen katselleen salaa heidän viittomistaan. Aineistosta ei käy ilmi, mitä kuvan ulkopuolella tapahtuu, mutta viittoja keskeyttää muistelunsa ja ryhtyy miettimään EI-SOVI-HÄNELLE-viittomalle käännöstä. Kun viittomalle on annettu selitys, viittoja pitää pienen tauon. Tämän jälkeen hän jatkaa muisteluaan ja viittoo ensimmäisenä dominoivalla kädellä EI-SOVI-HÄNELLE. Samaan aikaan ei-dominoiva käsi suuntaa G-käsimuotoisen osoittavan poijun kohti dominoivaa kättä ja koskettaa sitä. Ei-dominoivan käden koskettaessa dominoivaa kättä, viittojan silmät sulkeutuvat. Osoittava poiju tippuu pois heti EI-SOVI-HÄNELLE-viittoman jälkeen ja viittojan silmät aukeavat. Tämä idiomaattinen viittoma EI-SOVI-HÄNELLE on keskustelun puheenaihe, johon viittoja haluaa vastaanottajan kiinnittävän huomiota ja suuntaa siihen siksi osoittavan poijun.

Myös esimerkin 7 osoittava poiju pysyy paikallaan ainoastaan yhden dominoivan käden viittoman ajan. On mielenkiintoista huomata, että osoittava poiju tippuu pois, kun ei-dominoiva käsi viittoo seuraavaksi viittoman OS-1. Samaan aikaan dominoiva käsi laskee neutraalitalassa alemmas ja on selvästi passiivinen, kunnes se palaa aktiiviseksi ja toistaa EI-SOVI-HÄNELLE-viittoman. Näin ei-dominoiva käsi on yhden viittoman ajan aktiivinen käsi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että viittojan kätisyys vaihtuisi. Ei-dominoiva käsi

pysyy ei-dominoivana, vaikka se on hetkellisesti aktiivinen. Aktiivisen käden vaihtumisessa on kyse dominanssin vaihdosta (dominance reversal), jolla viittoja voi esimerkiksi merkitä asiakokonaisuuden päättymistä (Nilsson 2007: 178). Tässä aineiston esimerkissä 7 kyse saattaa olla kuitenkin ainoastaan ergonomiasta. Viittoja suuntaa ei-dominoivan käden viittomatilan vasempaan reunaan heti tuotettuaan viittoman OS-1. On ergonomista viittoa sekä OS-1 että vasemmalle suunnattu osoituksen näköinen pikkupoikaan viittaava viittoma samalla kädellä.

Esimerkin 7 osoittava poiju mukailee fonologiselta muodoltaan osoittavien poijujen muotoa. Tosin erikoista on se, että ei-dominoiva käsi suuntautuu kohti dominoivaa kättä ja koskettaa sitä. Amerikkalaisen, norjalaisen ja ruotsalaisen viittomakielen osoittavien poijujen kohdalla ei ole mainintaa siitä, että ei-dominoiva käsi voisi osoittavan poijun roolissa koskettaa dominoivaa kättä (Liddell, Vogt-Svendsen ja Bergman 2007: 212–213; Nilsson 2007: 171–172). Yksi tulkinta esimerkin 7 rakenteelle on se, että nimenomaan suuntaamalla osoitus ja koskettamalla dominoivaa kättä viittoja alleviivata dominoivan käden tuottama viittomaa EI-SOVI-HÄNELLE ja kiinnittää näin vastaanottajan huomion keskustelun aiheeseen. Voidaan miettiä onko dominoivan käden koskettaminen toinen korostamisen keino, joka ei sinänsä liity poiju-rakenteeseen.

3.2.4 Teemapoiju vai ei?

Tutkimusaineistostani löytyi kaksi teemapoijua, jotka mukailevat osittain Liddellin (2003: 242) teemapoijujen määritelmää. Molemmat aineistoni teemapoijut oli tuotettu G-käsimuodolla, mikä vastaa teemapoijujen käsimuotoa myös amerikkalaisessa, norjalaisessa ja ruotsalaisessa viittomakielessä (vrt. Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman 2007). Toisaalta aineistoni teemapoijuissa käden orientaatio oli sivusuuntainen eli viittojan kämmen osoitti sivulle ja ojentunut ei-dominoivan käden etusormi eteenpäin pois viittojasta. Tämä teemapoijujen orientaatio erottaa aineistoni teemapoijut amerikkalaisen, norjalaisen ja ruotsalaisen viittomakielten teemapoijuista. Näissä viittomakielissä teemapoiju on orientaatioissa, jossa ei-dominoivan käden ojentunut etusormi osoittaa suoraan ylös. Nimenomaan aineistoni teemapoijujen fonologinen muoto herättää epäilemään, ovatko teemapoijuiksi lukemani rakenteet lainkaan teemapoijuja vai mahdollisesti osoittavia poijuja. Katson kuitenkin, että seuraavissa esimerkeissä ei-dominoivan käden viittoma kantaa merki-

tystä, enkä siksi sijoita viittomia osoittavien poijujen luokkaan, vaan käsittelen niitä teemapoijuina.

Esimerkissä 8 näkyy toinen aineistoni teemapoijuista. Tässä esimerkissä teemapoiju osoittaa paikkaa neutraalitullassa. Tämä rakenne esiintyy puheen kohdassa, jossa viittoja muistelee lapsuuttaan ja kertoo viittomasta, jota aikuiset käyttivät viestittääkseen toisilleen, että lapsi seuraa salaa heidän keskusteluaan.

ESIMERKKI 8. Esimerkki teemapoijun käytöstä suomalaisessa viittomakielessä

Käännös: ”Kun näin aikuisten viittovan ”Tämä ei sovi hänelle.” Tiesin, että aikuiset olivat vaihtaneet puheenaihettaan. Siinä ei auttanut muu kuin kävellä pois keittiön ovelta.”

Viittoja on esimerkin 8 ilmaisussa paikantanut itsensä pikkupoikana viittomatilan vasempaan reunaan, johon hän suuntaa teemapoijun. Viittoja suuntaa samaan aikaan katseensa teemapoijun mukaisesti viittomatilan vasempaan reunaan. Tämän jälkeen viittojan katse ei käy vasemmalla, vaikka teemapoiju jääkin viittomatilaan. Viittoja ei kosketa ei-dominoivaa kättä eikä suuntaa dominoivalla kädellä viittomaa kohti teemapoijun edustamaa asiaa. Teemapoiju pysyy kuvan 8 esimerkissä paikallaan seitsemän dominoivan käden viittoman ajan. Viitottuaan seitsemännen viittoman, viittoja jättää molemmat käden paikoilleen ja pitää niitä viittomatilassa liikuttamatta noin neljän sekunnin ajan. Viittoja jatkaa viittomalla TAI, johon molemmat kädet osallistuvat. Teemapoiju ei nouse esille enää uudelleen.

Tarkasteltaessa esimerkin 8 teemapoijua huomataan, että se eroaa orientaation osalta teemapoijun fonologisesta muodosta, ja muistuttaa muodoltaan pikemminkin osoittavaa poijua. Semanttisesta näkökulmasta tarkasteltaessa tulkitseen esimerkin 8 viittoman kuitenkin teemapoijuksi, sillä ei-dominoivassa kädessä näkyvä teemapoiju kantaa itsessään merkitystä. Viittoja korostaa tarinan teemaa eli pikkupoikaa sekä teemapoijulla että pitkällä tauolla, jolloin ei-dominoiva käsi pysyy paikallaan osoittaen pienelle pojalle varattua paikkaa neutraalitulassa. Katson, että teemapoiju muistuttaa vastaanottajaa siitä, kuka on lauseen tekijä ja kokija. Toisin sanoen kenen liikkumista ja tunteita dominoiva käsi kuvaa.

Esimerkissä 9 näkyy teemapoiju, joka on suunnattu neutraalitulassa vasempaan yläosaan. Viittoja on aiemmin paikantanut kyseiseen kohtaan Amerikan, jossa hän vietti vuoden opintojensa parissa. Näin neutraalitulassa vasen yläosa edustaa Amerikkaa ja siellä vietettyyn aikaan liittyviä asioita.

Esimerkki 9. Teemapoiju suunnattuna kohti neutraalitulassa vasenta yläosaa

mk:UPEA

VUOSI

OS-3 (Amerikka)

PYYTÄÄ
TEEMAPOIJU-----

OS-1

mk:JÄÄDÄ

Käännös: ”Minulla oli upea vuosi Amerikassa. Minua pyydettiin jäämään sinne...”

Viittoja suuntaa teemapojun Amerikassa vietetylle ajalle varattuun paikkaan viittomatilassa. Viittojan katse käy teemapojun noustessa vasemmalla neutraalitalan yläosassa, jonne teemapoiju suuntautuu ja jää. Viittoja tuottaa teemapojun kanssa samanaikaisesti dominoivalla kädellä kaksi viittomaa. Nämä viittomat (PYYTÄÄ ja MINUA) liittyvät ei-dominoivan käden kuvaamaan aikaan eli Amerikan aikaan. Pitäen teemapojua Amerikalle varatussa paikassa, viittoja viestittää vastaanottajalle ketkä ja mihin häntä pyydettiin jäämään. Ei-dominoivassa kädessä näkyvä teemapoiju tippuu pois kaksikätesen viittoman JÄÄDÄ tieltä, jonka viittoja viittoo Amerikalle varatussa paikassa viittomatilassa. Tällöin JÄÄDÄ-viittoman artikulaatiopaikka siirtyy hieman vasemmalle ja nousee korkeammalle viittoman perusmuotoon verrattuna. Teemapoiju ei nouse enää uudelleen keskustelussa esille. Sekä teemapoiju että verbaalin artikulaatiopaikan muutos viestittävät, että amerikkalaiset pyysivät viittojaa jäämään maahan.

Aineistoni sisälsi varsinaisten virallisempien puhemaisten osuuksien lisäksi runoja ja pieniä narratiiveja. Molemmat teemapoijut esiintyivät näissä tekstin narratiivisissa osuuksissa. Ensimmäinen teemapoiju ilmeni tekstissä silloin, kun viittoja kertoi tarinaa lapsuudesta. Toinen liittyi puolestaan tekstin kohtaan, jossa viittoja muisteli Amerikassa viettämäänsä aikaa. Olisi mielenkiintoista pohtia jatkossa ilmenevätkö tietyt poijutyypit herkemmin määrättyissä tekstilajeissa, ja liittyykö esimerkiksi teemapojun käyttö narratiiviseen diskurssiin enemmän kuin asiatyyliseen viralliseen tekstityyppiin.

4 POHDINTA

Tutkimusaineistosta löytyi esiintymiä kaikista neljästä poijutyypistä, vaikkakaan aineistosta löytyneet ilmaisut eivät ole kaikkien poijutyypien kohdalla yhtä selkeitä tyyppiensä edustajia kuin toiset. Tutkimusaineistosta löytyi viisi fragmenttipojua, joiden kaikkien pohjana oli symmetrinen kaksikäinen viittoma. Ainoastaan yksi aineistostani löytyneistä fragmenttipojurakenteista vastaa Liddellin (2003: 248) määritelmää fragmenttipoijuista. Tällainen on esimerkin 2 fragmenttipoiju viittomasta VERKOSTO. Siinä viittoja suuntaa katseensa, koskettaa ja osoittaa ei-dominoivan käden merkityksen saanutta VERKOSTO-viittoman jäännettä. Aineistoni fragmenttipoijuista yksikään ei toiminut kaksikäisen viittoman artikulaatiopaikkana, vaikka se näyttäisi olevan ainakin norjalaisessa viittomakielessä mahdollista (vrt. Liddell, Vogt-Svendsen ja Bergman 2007: 211).

Olen tulkinnut aineistostani neljä muuta manuaalista simultaanista rakennetta fragmenttipoijuiksi, vaikka niissä viittoja ei suunnannut katsettaan, osoitusta eikä kosketanut ei-dominoivassa kädessä näkyvää viittoman jäännettä. Ei-dominoivassa kädessä näkyvä viittoman jäännepysyi kuitenkin artikulaatiopaikallaan eikä ei-dominoivan käden intensiteetti hellittänyt. Lisäksi näissä neljässä fragmenttipoijuksi tulkitsemassani rakenteessa kaksikäinen viittoma jähmettyi viittomatilaan ennen fragmenttipoijun muodostumista, minkä katson korostavan viittoman merkitystä. Aineistoni esimerkkien perusteella ja poiketen Liddellin (2003) määritelmästä katson siis, että fragmenttipoijuiksi voidaan tulkita myös viittoman jäänteitä, joihin ei ole aina suunnattu osoitusta tai katsetta. Viittoja voi korostaa viittomien jäänteitä jähmettämällä ja jättämällä ne viittomatilaan. Tämä käyttämäni tulkinta hälventää fonologisen jäänteen ja fragmenttipoijun rajaa.

Aineistoni kaikki fragmenttipoijut olivat syntyneet symmetristen kaksikäisten nominaalien jäänteinä. Viittoja suuntasi osoituksen ja kosketuksen ainoastaan yhteen aineistoni fragmenttipoijuun. Muiden fragmenttipoijujen kohdalla viittoman jäännettä korostettiin muilla keinoilla, joiden perusteella katsoin nämäkin rakenteet fragmenttipoijuiksi. Koska viittoman fonologisen jäänteen ja fragmenttipoijun välille oli vaikea nähdä selvää rajaa, on aiheellista pohtia onko fragmenttipoijuissa kyse loppuen lopuksi viittomien fonologisista jäänteistä, joihin viittoja toisinaan viittaa ja toisinaan ei. Fragmenttipojua ja viittoman fonologista jäännettä voidaan lähestyä jatkumoajattelulla, jolloin näillä rakenteiden välinen raja on liukuva.

Tämän aineiston valossa näyttää siltä, että suomalaisen viittomakielen listapojut noudattavat muodossaan samoja pääperiaatteita kuin amerikkalaisen, ruotsalaisen ja norjalaisen viittomakielen listapojut, vaikkakin muutamia eroavuuksia löytyi. Aineistossani viittoja tuotti listapojuja kahdella eri käsimuodolla. Hän muodosti ne sekä ei-dominoivan käden peukalosta että etusormesta alkaen. Etusormesta alkavat listapojut vastaavat suomalaisen viittomakielen numeraalien muotoa. On mahdollista, että peukalosta alkavan listapojun käyttö johtuu viittojan monikielisyydestä, jonka perustana ovat vahvat kontaktit muihin viittomakieliin. Myös aineistoni listapojujen orientaatioissa oli variaatiota. Peukalolla tuotetussa YKSI-LISTA-peukalossa ojentunut sormi osoitti suoraan ylöspäin. Ei-dominoivan käden etusormella tuotetut listapojut osoittivat puolestaan pääasiassa joko yläviistoon tai lähes vaakasuoraan. Aineistoni perusteella ei voida sanoa, onko erilaisilla listapojujen orientaatioilla semanttista merkitystä vai onko kyse ainoastaan artikulatorisesta erosta, johon vaikuttaisi esimerkiksi listapojua edeltävä ja sitä seuraava viittoma. Myös listapojujen kosketuksessa oli vaihtelua. Aineistostani löytyi listapojurakenteita, joissa dominoiva käsi kosketti listapojua sekä ennen ja/tai jälkeen listapojun nimeämisen. Aineistossa oli myös esimerkkejä listapojuista, jotka tuotettiin ilman kosketusta ja ilman, että viittojan suuntasi katsettaan ei-dominoivan käden ojentuneisiin sormiin. Listapojuja voitaisiin siis aineistoni perusteella tuottaa suomalaisessa viittomakielessäkin ilman kosketusta. Pohdittavaksi kuitenkin jää, onko tällaisissa tapauksissa aina kyse kuitenkin listapojusta vai mahdollisesti numeraalien tuottamisesta simultaanisesti. Aineistoni perusteella suomalaisessa viittomakielessä listapoju voi toimia viittoman artikulaatiopaikkana sekä osana kaksisikästä viittomaa.

Tutkimusaineistosta löytyneet kahdella eri käsimuodolla muodostettavat YKSI-LISTA ja KAKSI-LISTA herättävät pohtimaan ojentuneiden ei-dominoivan käden sormien merkitystä. Onko listapojurakenteessa tärkeämpää ojentuneiden sormien oikea lukumäärä kuin se, mikä sormi on ojentuneena ja mikä ei? Pinsonneaultin ja Lélievren (1994: 164) tekemä havainto siitä, että viittoja voi muuttaa kohteiden paikkaa sormenpäästä toiseen kesken listan luomisen, tukisi ajatusta, että tärkeintä listapojurakenteissa on ojentuneiden sormien oikea lukumäärä. Toisaalta voidaan pohtia, onko listapojuilla erilaisia funktioita, jolloin toisinaan oikea ojentuneiden sormien lukumäärä on tärkeintä ja toisinaan puolestaan kohteen sijainti tietyssä sormessa on olennaisempaa? Mikäli juuri ojentuneiden sormien oikealla lukumäärällä on merkitystä, YKSI-LISTAn ja KAKSI-LISTAn vaihtoehtoiset käsimuodot eivät aiheuttaisi niiden merkityksille eroa. Ajatusta sormien oikean lukumäärän tärkeydestä tukee aineistostani löytynyt rakenne, jossa viittoja vaihtaa listapojun rakenta-

misen strategiaa kesken listan tuottamisen. Viittoja paikantaa ensimmäisen kohteen ojentuneeseen ei-dominoivan käden peukaloon. Hän kuvailee seuraavan kohteen, jonka aikana YKSI-LISTA putoaa pois. Hän nostaa listapoijun takaisin viittomatilaan, mutta jatkaakin paikantamalla toisen kohteen ojentuneeseen keskisormeen vaihtaen näin listan rakentamisen strategiaa. Tässä rakenteessa sormien lukumäärä pysyy koko ajan samana (kaksi sormea ojentuneena), vaikka toinen kohde paikannettiin alkuperäistä strategiaan noudattavan etusormen sijasta keskisormeen. Toisaalta, jos viittoja haluaa viitata aiemmin käsittelemäänsä asiaan ilman, että koko asiaa tarvitsee viittoa uudelleen, kohteen täytyy pysyä siinä sormenpäässä, johon se on ensimmäisen kerran paikannettu. Käytettäessä listapoijuja siis yhtenä viittauskeinona kohteen pysyminen sille varatussa sormenpäässä on olennaista.

Aineiston perusteella listapoijuilla näyttäisi olevan kahdenlainen tehtävä. Ensinnäkin niiden avulla viittoja voi jäsenellä tekstiä (esimerkki 3). Johnston & Schembri (2007) mainitsevat että, listapoijujen käyttö on yksi keino lisätä tekstin koheesiota. Tällöin listapoijuun ei tehdä viittauksia eikä se palaa viittomatilaan samassa merkityksessä uudelleen. Tämä listapoijujen tehtävä korostui aineistossani. Merkille pantavaa oli se, että aineistoni viittoja loi useita YKSI-LISTAa muistuttavia rakenteita, mutta ei jatkanut asian käsittelyä listapoijuilla, vaan esitteli uuden ”listaan” kuuluvan asian toisella tavalla. Tähän voi vaikuttaa esimerkiksi melko vapaamuotoinen kielen rekisteri, jolla puhe pidettiin. Lisäksi yleisö kommentoi ja keskeytti viittojaa, jolloin on mahdollista, että asioiden ilmaisutavat muuttuivat puheen edetessä. Aineistona käyttämäni puhe on siis tekstityyppinä otollinen listapoijuille, mikä osaltaan selittää listapoijujen suuren osuuden aineistossani. Toisaalta koheesiota voidaan luoda myös muilla keinoilla, mikä herättää pohtimaan yksittäisen kielenkäyttäjän ilmaisutapoja. On mahdollista, että tietyt viitot käyttävät listapoijuja ja muita poijutyyppisiä ilmaisusussaan enemmän kuin toiset. Listapoijujen toinen tehtävä on toimia anaforien viittausten mahdollistajana. Viittoja voi siis paikantaa listapoijuun asian ja viitata siihen myöhemmin uudelleen vain koskettamalla listapoijuja (esimerkki 5).

Aineistossani on kaksi viittomaa, jotka noudattavat fonologiselta muodoltaan Liddellin (2003: 250–255) määritelmää osoittavista poijuista. Aineistoni molemmat osoittavat poijut oli tuotettu G-käsimuotoisella ei-dominoivalla kädellä siten, että ei-dominoivan käden kämmen osoitti maata kohti. Toisessa rakenteessa osoittava poiju osoitti dominoivaa kättä sen tuottaessa HÄN-viittomaa. Toinen osoittava poiju puolestaan osoitti ja kosketti dominoivaa kättä sen tuottaessa viittoma EI-SOVI-HÄNELLE. Kummankaan osoittavan poijun kohdalla viittoja ei suunnannut katsetaan kohti osoittavaa poijuja.

Fonologisen muodon lisäksi semanttisesta näkökulmasta tarkasteltuna aineistoni osoittavat poijut noudattavat Liddellin (2003: 260) osoittavien poijujen määritelmää. Määritelmän mukaan osoittavat poijut ovat poijutyypeistä ainoa tyyppi, jossa poiju ei kannata itsessään merkitystä. Sen tehtävänä on ainoastaan kiinnittää vastaanottajan huomio keskustelun tärkeään teemaan. Tämä teema voi olla paikannettuna viittomatilaan tai se voi ilmetä dominoivan käden viittomana. Aineistoni esimerkissä 7 osoittava poiju korosti dominoivan käden tuottamaa viittomaa osoittamalla ja koskettamalla dominoivaa kättä. Olen tulkinut osoittavan poijun suuntaaman kosketuksen dominoivan käden viittoman vahvemmasiksi korostuskeinoksi. Vastavasta rakenteesta ei ole mainintoja amerikkalaisen, norjalaisen ja ruotsalaisen viittomakielen kohdalla (vrt. Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman 2007: 212–213).

Aineistoni osoittavat poijut eivät ole selkeitä oppikirjatapauksia osoittavista poijuista. Molemmat esittelemäni osoittavat poijut säilyivät viittomatilassa vain yhden dominoivan käden viittoman ajan, mikä herättää pohtimaan onko kyseessä lainkaan osoittava poiju vaan esimerkiksi edellisen viittoman fonologinen jäännös (esimerkki 6). Aineistoa analysoidessani jäin myös pohtimaan osoittavan poijun ja pronominaalisen ja deiktisen osoituksen eroa. Liddellin (2003) mukaan nämä rakenteet eroavat toisistaan siten, että osoitusta ei voi tuottaa samanaikaisesti muiden viittomien kanssa. Osoittavien poijujen tarkempi määrittäminen ja lisätutkimus olisivat tarpeen.

Liddell, Vogt-Svendsen ja Bergman (2007: 212) toteavat, että osoittava poiju voi pysyä viittomatilassa paikallaan usean dominoivan käden artikuloiman viittoman ajan. He toteavat myös, että osoittava poiju voi olla kaksikäätisen viittoman osa sekä viittoman artikulaatiopaikka. Aineistoni kumpikaan osoittavista poijuista ei ollut osana kaksikäätistä viittomaa eikä toiminut viittoman artikulaatiopaikkana.

Kun amerikkalaisen, norjalaisen ja ruotsalaisen viittomakielten teemapoijuiksi luokiteltuja rakenteita verrataan muodoltaan aineistoni teemapoijuihin, löytyy sekä yhtäläisyyksiä että eroavaisuuksia. Aineistoni teemapoijut tuotettiin samalla G-käsimuodolla, mutta teemapoijujen orientaatio oli erilainen verrattuna amerikkalaisen, norjalaisen ja ruotsalaisen viittomakielen teemapoijujen orientaatioon (vrt. Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman 2007: 206). Näissä viittomakielissä teemapoijujen orientaatio oli lähes pystypystysuora, kun aineistossani teemapoiju oli suuntautunut yläviistoon tai se oli vaakatasossa.

Semanttisesta näkökulmasta tarkasteltuna nämä kaksi manuaalista simultaanista rakennetta (esimerkit 8 ja 9) muistuttavat kuitenkin teemapoijuja, sillä G-käsimuotoinen ei-dominoiva käsi kantoi merkitystä kyseisissä esimerkeissä. Teemapoijun tehtävänä on ko-

rosta ja muistuttaa vastaanottajaa meneillään olevasta keskustelunaiheesta. Ei ole kuitenkaan yksiselitteistä määritellä milloin ei-dominoivan käden ojentunut etusormi kantaa merkitystä ja milloin ei, jolloin rakenteen sijoittaminen teemapoijujen kategoriaan nojaten semanttisiin perusteisiin on haastavaa. Loppuen lopuksi ainoastaan viittoja itse pystyy kertomaan, mitä asioita hän haluaa ilmaisussaan kulloinkin korostaa.

Aineistostani ei voida esitellä yksiselitteistä esimerkkiä suomalaisen viittomakielen teemapoijusta. Näin ollen tämän aineiston perusteella ei voida tehdä vahvoja päätelmiä teemapoijujen olemassa olosta suomalaisessa viittomakielessä. Lisäksi osoittavien poijujen ohella teemapoijuja oli aineistossa vain kaksi kappaletta, joten on myös huomioitava oliko vain sattumaa, että viittoja tuotti teemapoijuja muistuttavat rakenteet. Tosin myös amerikkalaisesta, norjalaisesta ja ruotsalaisesta viittomakielestä saadut tutkimustulokset teemapoijun olemassaolosta ovat hieman ristiriitaisia. Norjalaisessa viittomakielessä teemapoijuja on havaittu vasta vain nuorten käyttämässä kielessä. Tällä hetkellä siis ainoastaan amerikkalaisen viittomakielen teemapoijuista ja niiden käytöstä on vahvimmat havainnot (ks. Liddell, Vogt-Svendsen & Bergman 2007: 205). Aineistostani teemapoijuiksi tulkitsemani manuaaliset simultaaniset rakenteet aineistoni kohdissa, jotka olivat tyyliltään narratiiveja. Se, että teemapoijuja on löydetty nuorten kielestä ja aineistossani narratiiveista saattaisi viitata siihen, että teemapoijut kuuluvat vapaampaan kielen rekisteriin. Teemapoijuja koskevaa tutkimusta niin suomalaisesta kuin muistakin viittomakielistä tarvittaisiin, jotta teemapoijun määritelmä saadaan selkeämmäksi, jolloin myös sen olemassaoloon voitaisiin ottaa paremmin kantaa.

5 LOPUKSI

Tässä pro gradu -tutkielmassani olen tarkastellut ei-dominoivan käden roolia poijujen näkökulmasta suomalaisen viittomakielen manuaalisissa simultaanisissa rakenteissa. Koska poijuja ei ole suomalaisen viittomakielen kohdalla aiemmin tutkittu, tavoitteenani oli todentaa ja kirjata poijuihin liittyviä huomioita. Olin muotoillut tavoitteeni pohjalta kaksi tutkimuskysymystä, joihin vastaan tiivistetysti seuraavassa.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli: *Onko suomalaisessa viittomakielessä Liddellin (2003) esittelemiä poijutyyppejä?* Tutkimusaineistoni löytyneisiin esimerkkeihin perustaen suomalaisessa viittomakielessä on mahdollista tuottaa ei-dominoivalla kädellä itsenäisiä viittomia dominoivan käden jatkaessa samanaikaisesti viittomista. Olen löytänyt

tutkimusaineistosta Liddellin kuvaamia poijuja ja poijujen kaltaisia rakenteita (yhteensä 32 kappaletta).

Toinen tutkimuskysymyksenäni oli alisteinen ensimmäiselle kysymykselle. ”*Jos suomalaisesta viittomakielestä löytyy poijuja, mitä voidaan sanoa poijujen muodosta ja merkityksestä?*” Liddell on jakanut poijut eri kategorioihin niiden erilaisen muodon ja merkityksen perusteella. Tutkimusaineistosta löytyi Liddellin luokittelun mukaisia fragmenttipoijuja (5 kappaletta), listapoijuja (23 kappaletta) sekä osoittavia poijuja (2 kappaletta). Aineistosta löytyi myös kaksi muuta manuaalista simultaanista rakennetta, jotka muistuttavat semanttisesta ja osittain fonologisesta näkökulmasta tarkasteluna teemapoijuja.

Vaikka poiju -käsite niputtaakin ei-dominoivan käden manuaalisia simultaanisia rakenteita hyvin yhden käsitteen alle, ja kategorisointi ja poijujen määritelmät ovat pääasiassa toimivat, on kuitenkin hyvä tarkastella poiju -käsitettä kriittisesti. On tarpeen miettiä ovatko kaikki rakenteet, jotka voidaan jättää viittomatilaan samanaikaisesti dominoivan käden kanssa poijuja? Lisäksi kaikkien poijuiksi nimitettyjen rakenteiden kohdalla kyse ei ole uusista rakenteista, vaan pikemminkin vanhojen ilmiöiden tarkastelusta kognitiivisesta viitekehystä. Poiju -käsitettä on kuitenkin käytetty viime aikoina tutkimuksissa erilaisissa yhteyksissä. Esimerkiksi pohtiessaan viittomakielisten lauseiden määrittelyä ongelmallisuutta Crasborn (2007) esittää mielenkiintoisen ajatuksen liittyen poijuihin. Hän pohtii sitä kuinka kiinteästi ei-dominoivan käden poiju ja dominoivan käden samanaikaisesti tuottamat viittomat liittyvät toisiinsa. Voisiko olla mahdollista, että molemmat kädet tuottaisivat samanaikaisesti omat, samaan sisältöön liittyvät lauseensa?

Tämän tutkimuksen aineisto on suppea eikä sen perusteella voida tehdä yleistettäviä johtopäätöksiä suomalaisen viittomakielen poijutyypeistä. Aineisto antaa tästä huolimatta mahdollisuuden alustavien päätelmien tekemiselle ja herättää kysymyksiä seuraavia tutkimuksia varten. Poijutyyppien tarkastelu suomalaisen viittomakielen kohdalla ainoastaan yhden aineiston valossa tarjoaa kuitenkin melko yksipuolisen kuvan poijujen ilmenemisestä. Poijuja olisi hyvä tutkia tulevaisuudessa erilaisilla aineistoilla. Näin nähtäisiin muun muassa se, onko jokin tekstityyppi otollisempi tiettyjen poijujen ilmenemiselle. Aineiston ensimmäisessä alustavassa tarkastelussa oli nähtävissä Vogt-Svendsenin ja Bergmanin (2007) kuvaamia osoitinpoijujen kaltaisia rakenteita sekä Liddellin (2003) kuvailevia poijuja. Jotta ei-dominoivan käden roolista suomalaisen viittomakielen manuaalisissa simultaanisissa rakenteissa saataisiin kattava kokonaiskuva, tulisi myös näihin rakenteisiin perehtyä.

LÄHTEET

- BATTISON, ROBIN 1978. *Lexical borrowing in American Sign Language*. Silver Spring, Maryland: Linstok Press.
- CRASBORN, ONNO 2007. How to recognize a sentence when you see one? *Sign Language & Linguistics* 10:2, s. 103–111.
- ENGBERG-PEDERSEN, ELISABETH 1994. Some simultaneous constructions in Danish Sign Language. - Brennan, M. & Turner G. H. (toim.), *Word-order Issues in Sign Language*. Working Papers. s. 73–87. Durham: International Sign Language Association.
- FRIEDMAN, LYNN 1975. Space, time, and person reference in American Sign Language. *Language* vol. 51:4, s. 940–961.
- JANTUNEN, TOMMI 2003. Viittomien historiallinen muutos ja deikonisaatio suomalaisessa viittomakielessä. *Puhe ja kieli*, 23:1, s. 43–60.
- JANTUNEN, TOMMI 2008. TAVU JA LAUSE. Tutkimuksia kahden sekventiaalisen perusyksikön olemuksesta suomalaisessa viittomakielessä. Jyväskylän yliopisto, suomalainen viittomakieli. Tohtorinväitöskirja.
- JOHNSTON, TREVOR & SCHEMBRI, ADAM 2007. *An introduction to sign language linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LIDDELL, SCOTT K. 1990. Four functions of a locus: Re-examining the structure of space in ASL. - Lucas, C. (toim.), *Sign language research: theoretical issues*. s. 176–198. Washington, DC: Gallaudet University Press.
- LIDDELL, SCOTT K. 2003. *Grammar, gesture and meaning in American Sign Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LIDDELL, SCOTT & JOHNSON, ROBERT 1989. American Sign Language: The phonological base. *Sign Language Studies* 64 s. 195–277.
- LIDDELL, SCOTT, VOGT-SVENDSEN, MARIT & BERGMAN, BRITA 2007. A Cross-linguistic comparison of buoys. Evidence from American, Norwegian and Swedish Sign Language. - Vermeerbergen, M., Leeson, L., Crasborn, O. (toim.), *Simultaneity in signed languages*. s. 187–215. Amsterdam: John Benjamins.
- MILLER, CHRISTOPHER 1994. Simultaneous constructions in Quebec Sign Language. - Brennan, M. & Turner G. H. (toim.), *Word-order issues in sign language*. Working papers. s. 89–112. Durham: International Sign Language Association.
- NILSSON, ANNA-LENA 2007. The non-dominant hand in a SSL discourse. - Vermeerbergen, M., Leeson, L., Crasborn, O. (toim.), *Simultaneity in signed languages*. s. 163–185. Amsterdam: John Benjamins.
- PIMIÄ, PÄIVI 1987. Suomalaisen viittomakielen suunliikkeistä. – Pimiä, P. & Rissanen, T. (toim.), *Kolme kirjoitusta viittomakielestä*. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen julkaisuja No. 17. Helsinki: Yliopistopaino.
- PINSONNEAULT, DOMINIQUE & LELIÈVRE, LINDA 1994. Enumeration in LSQ (Québec Sign Language): The use of fingertip loci. - Ahlgren, I., Bergman B., & Brennan, Mary (toim.), *Perspectives on sign language structure. Papers from the fifth international symposium on sign language research*. s. 159–172. Durham: International Sign Language Association.
- RAINÒ, PÄIVI 2001. Mouthings and mouth gestures in Finnish Sign Language (FinSL). – Boyes Braem, P. & Sutton-Spence, R. (toim.) *The Hands are the Head of the Mouth: the mouth as an articulator in sign languages*. s. 41-50. Hamburg: SIGNUM-press.
- RISSANEN, TERHI 1985. Suomalaisen viittomakielen perusrakenne. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja No.12. Helsinki: Yliopistopaino.

- RISSANEN, TERHI 1998. The categories of nominals and verbals and their morphology in Finnish Sign Language. University of Turku, Department of Finnish and General Linguistics. Licentiate thesis in General Linguistics.
- SUVI = Suvi – Suomalaisen viittomakielen verkkosanakirja. Kuurojen Liitto ry 2003. Verkkojulkaisu: <http://suvi.viittomat.net>.
- TAKKINEN, RITVA 2008. Kuvailevat verbit suomalaisessa viittomakielessä. *Puhe ja kieli*, 23:1, s.17–40.
- VERMEERBERGEN, MYRIAM, LEESON, LORRAINE & CRASBORN, ONNO 2007. Simultaneity in signed languages: A string of sequentially organised issues. - Vermeerbergen, M., Leeson, L., Crasborn, O. (toim.), *Simultaneity in signed languages*. s. 1–27. Amsterdam: John Benjamins.
- VOGT-SVENDSEN, MARIT & BERGMAN, BRITA 2007. Point buoys. - Vermeerbergen, M., Leeson, L., Crasborn, O. (toim.), *Simultaneity in Signed Languages*. s. 217–235. Amsterdam: John Benjamins.

LIITE 1: Notaatiokonvettiot

KOULUTUS	suomenkielinen glossi suomalaisen viittomakielen viittomalle
YKSI-LISTA	yhden kohteen mittainen listapoiju
fragmenttipoiju	poijutyyppe
mk:KOULUTUS	molemmat kätet tuottavat KOULUTUS -viittoman
OS-fragmenttipoijuun	osoitus, joka suuntautuu poijuun
OS-2	osoitus tiettyyn viittomatilaa kohtaan
kosketus-S1	kosketus listapoijun ensimmäisen ojentuneen sormen sormen-
päähän	